

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

ROMANA LAP

**(NE)UČINKOVITOST SOCIALNEGA PARTNERSTVA NA
PODROČJU TRGOVINSKE DEJAVNOSTI – :
ŠTUDIJ PRIMERA OMEJEVANJA NEDELJSKEGA
OBRATOVALNEGA ČASA TRGOVIN**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA 2006

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

ROMANA LAP

**Mentor: red. prof. dr. Miroslav Stanojević
Somentorica: doc. dr. Simona Kustec Lipicer**

**(NE)UČINKOVITOST SOCIALNEGA PARTNERSTVA NA
PODROČJU TRGOVINSKE DEJAVNOSTI –
ŠTUDIJ PRIMERA OMEJEVANJA NEDELJSKEGA
OBRATOVALNEGA ČASA TRGOVIN**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA 2006

Naslov: (NE)UČINKOVITOST SOCIALNEGA PARTNERSTVA NA PODROČJU TRGOVINSKE DEJAVNOSTI – ŠTUDIJ PRIMERA OMEJEVANJA NEDELJSKEGA OBRATOVALNEGA ČASA TRGOVIN

Povzetek. Namen pričujoče diplomske naloge je osvetliti problematiko nedeljskega dela trgovin ter raziskati dinamiko odnosov med akterji, ki so sodelovali pri reševanju proučevanega javnopolitičnega problema. Ker problem nedeljskega dela spada na področje ekonomsko-socialnih politik, je iskanje ustrezne zakonske rešitve potekalo v okviru socialnega partnerstva (neokorporativizma). Temeljni predmet analize so torej razmerja med predstavniki interesov dela, kapitala ter države. K raziskovanju teh razmerij avtorica pristopa z vidika koncepta javnopolitičnih omrežij, v okviru katerega analizira razmerja strukturne in nestrukturne moči med akterji omrežja. Pričujoča diplomska naloga je hkrati tudi poizkus prikaza stanja neokorporativizma v proučevanem primeru.

Ključne besede: **nedeljsko delo, socialno partnerstvo, javnopolitična omrežja, neokorporativizem**

Title: THE (IN)EFFICIENCY OF SOCIAL PARTNERSHIP IN THE FIELD OF TRADE ACTIVITIES – A CASE STUDY OF THE RESTRICTIONS ON SUNDAY OPENING HOURS

Summary. The aim of this graduation thesis is to enlighten the problem of Sunday trading and to examine the dynamics of relations between the actors that have participated in solving the examined public problem. Since the problem of Sunday work belongs to the field of economic and social politics, the finding of the appropriate legal solution has taken place in terms of social partnership (neocorporatism). The main subject of the analysis is, therefore, the relations between interest representatives of labour, capital and the state. To analyze these relations, the author uses the concept of policy networks, in terms of which she is analyzing the relations of structural and nonstructural power between the actors of network. This graduation thesis is also an attempt to show the state of neocorporatism in the examined case.

Key words: **Sunday work, social partnership, policy networks, neocorporatism**

KAZALO

SEZNAM KRATIC	4
UVOD	5
1. ZGODOVINSKO-VSEBINSKA ANALIZA RAZVOJA PROBLEMA	7
NEDELJSKEGA DELA	7
1.1 Izvor javnopolitičnega problema	7
1.2 Pogajanja glede spremembe 17. člena Zakona o trgovini	8
1.3 Pogajanja glede višine dodatka za nedeljsko delo	9
1.4 Zakonsko urejanje nedeljskega dela	9
1.5 Predhodni zakonodajni referendum	10
1.6 Uzakonitev referendumske volje	11
1.7 Dogovor socialnih partnerjev?	13
2. METODOLOGIJA	14
2.1 Cilji	14
2.2 Hipoteze	15
2.3 Metode in tehnike	16
3. TEORETIČNA IZHODIŠČA	18
3.1 Teorija neokorporativizma	18
3.1.1 Neokorporativna regulacija industrijskih konfliktov	20
3.1.2 Akterji neokorporativizma	22
3.2 Neokorporativzem vs. javnopolitična omrežja	23
3.3 Koncept javnopolitičnega omrežja	24
3.3.1 Strukturni vidik proučevanja javnopolitičnih omrežij	26
4. KAZALCI PROUČEVANIH DIMENZIJ	28
4.1 Metodološka opredelitev pojma moči	28
4.1.1 Definicija strukturne moči	28
4.1.2 Definicija nestrukturne moči	28
4.2 Proučevane dimenzije moči	29
4.2.1 Stopnja institucionalizacije socialnega partnerstva	29
4.2.2 Interakcija med akterji omrežja	30
5. ANALIZA JAVNOPOLITIČNEGA OMREŽJA	32
5.1 Javnopolitično omrežje socialnih partnerjev	32
5.2 Stopnja institucionalizacije socialnega partnerstva	32
5.3 Interakcija med akterji omrežja	37
5.3.1 Oblika interakcije	37
5.3.2 Pogostost interakcije	38
5.3.3 Način reševanja odprtih vprašanj	39
5.3.4 Kvaliteta interakcije	41
5.4 Sklepne ugotovitve analize kazalcev	42
6. SKLEP	45
7. LITERATURA IN VIRI	47
8. PRILOGE	58

SEZNAM KRATIC

DZRS – Državni zbor Republike Slovenije

ESS – Ekonomsko socialni svet

GZS – Gospodarska zbornica Slovenije

KNSS Neodvisnost – Konfederacija novih sindikatov Slovenije Neodvisnost

KSS PERGAM – Konfederacija sindikatov Slovenije Pergam

KS90 – Konfederacija sindikatov 90 Slovenije

MDDSZRS – Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve Republike Slovenije

MGRS – Ministrstvo za gospodarstvo Republike Slovenije

RS – Republika Slovenija

SDTS – Sindikat delavcev trgovine Slovenije

STS – Sindikat trgovine Slovenije

ZDR – Zakon o delovnih razmerjih

ZDS – Združenje delodajalcev Slovenije

ZGZ – Zakon o gospodarskih zbornicah

ZKolP – Zakon o kolektivnih pogodbah

ZPDPD-UPB1 – Zakon o praznikih in dela prostih dnevih v Republiki Sloveniji

ZRS – Zakon o reprezentativnosti sindikatov

ZSSS – Zveza svobodnih sindikatov Slovenije

ZT – Zakon o trgovini

ZT-A – Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o trgovini

ZT-B – Zakon o spremembah zakona o trgovini, 2004

ZT-C – Zakon o spremembah zakona o trgovini, 2006

ZT-UPB2 – Zakon o trgovini, ki obsega ZT-A in ZT-B, 2004

ZT-UPB3 – Zakon o trgovini, ki obsega ZT, ZT-A, ZT-B, ZT-C, 2006

UVOD

Tema pričujoče diplomske naloge se nanaša na obratovalni čas trgovin ob nedeljah. Gre za širšo ekonomsko-socialno problematiko zagotavljanja delavskih pravic, izpolnjevanja delovno-pravne zakonodaje ter socialnega dogovarjanja na področju trgovinske dejavnosti.

Raziskava se osredotoča na proučevanje konkretnega problema v fazi oblikovanja alternativnih rešitev oz. izbora najboljše rešitve za zakonsko ureditev problema nedeljskega dela. Le-ta je postal aktualen že v drugi polovici 90. let, ko se je v imenu zdrave konkurence in svobodne gospodarske pobude začel podaljševati obratovalni čas trgovin, delovni teden pa se je raztegnil tudi čez vikend. Zaradi neustrezne zakonodaje, ki je urejala nedeljsko delo, so se začele aktivnosti za spremembo 17. člena zakona o trgovini.

Ker obravnavana tematika spada na področje delovanja socialnega partnerstva, so se v pripravo predloga nove zakonodaje poleg pristojnega Ministrstva za gospodarstvo RS vključili tudi predstavniki interesov dela in kapitala. Kljub dolgotrajnim prizadevanjem za sklenitev kompromisne rešitve, ki bi bila sprejemljiva za vse vpletene strani, pa pogajanja niso obrodila sadov. Odnosi med socialnimi partnerji so se tako zaostрили, da je Sindikat delavcev trgovine Slovenije prekinil pogajanja in začel z aktivnostmi za predhodni zakonodajni referendum, ki je sicer formalno legitimen način posredovanja interesov v politični sistem, z vidika socialnega partnerstva pa manj sprejemljivo sredstvo reševanja konfliktov. Socialni partnerji bi se namreč morali, v skladu z deklarativno¹ določenim socialnim partnerstvom dogovoriti in sprejeti skupno rešitev, ki bi bila sprejemljiva za vse vpletene strani.

Na temeljno vprašanje: »Zakaj se je socialno partnerstvo, v proučevanem primeru, izkazalo za nezmožno reševanja problema nedeljskega dela?« bom skušala odgovoriti s pomočjo analize javnopolitičnega omrežja, ki se je oblikovalo okrog problema nedeljskega dela. Koncept javnopolitičnega omrežja namreč omogoča raziskovanje vseh

¹ Socialni partnerji so v okviru prvega sporazum o plačni politiki, podpisali dogovor o vzajemnem medsebojnem priznavanju in izrazili pripravljenost, da se bodo o ekonomsko-socialnih zadevah dogovarjali skupaj, svoje sklepe pa nato posredovali zakonodajnim institucijam (Marolt 2005: 21).

vrst odnosov med akterji, ki sodelujejo pri reševanju javnopolitičnega problema, ter variabel, ki pomembno sodoločajo vsebino in potek oblikovanja javnih politik (Borzel 1997: 3-4; Jordan in Schubert 1992: 10-12; Fink-Hafner 1998b: 22).

Osredotočila se bom na proučevanje razmerij moči med akterji omrežja, pri čemer bom izhajala iz strukturnega pristopa k raziskovanju javnopolitičnih omrežij. Ker so akterji proučevanega omrežja socialni partnerji, med katerimi so vzpostavljena posebna neokorporativna razmerja, bo predmet analize neokorporativni tip omrežja. Tako bom poleg koncepta javnopolitičnih omrežij v raziskavi uporabila tudi teorijo neokorporativizma.

Struktura diplomske naloge:

1. V prvem poglavju bom predstavila vsebinsko-zgodovinski potek reševanja problema nedeljskega dela. Osredotočila se bom na pogajanja med socialnimi partnerji glede skupnega predloga za spremembo 17. člena zakona o trgovini.
2. V drugem poglavju bom opredelila metodološka izhodišča raziskave.
3. V tretjem, teoretičnem poglavju, bom predstavila teoretična izhodišča in koncepte, potrebne za razumevanje proučevane tematike. Najprej bom predstavila teorijo neokorporativizma kot osrednjo teorijo, iz katere izhaja koncept socialnega partnerstva. Nato pa še koncept javnopolitičnih omrežij, s katerim bom analizirala dinamiko odnosov med socialnimi partnerji.
4. V četrtem poglavju bom definirala kazalce, preko katerih bom testirala zastavljene hipoteze.
5. V petem, empiričnem poglavju, bom testirala kazalce.
6. V šestem poglavju pa bom naredila sintezo dobljenih rezultatov in podala sklepne ugotovitve diplomske naloge.

1. ZGODOVINSKO-VSEBINSKA ANALIZA RAZVOJA PROBLEMA NEDELJSKEGA DELA

Problematika nedeljskega dela ima dolgo in pestro zgodovino, zato bom za začetek raziskave o nedeljskem delu opisala ključne dogodke, ki so zaznamovali potek reševanja problema nedeljskega dela. V nadaljevanju raziskave pa se bom omejila zgolj na pogajanja med socialnimi partnerji, ki so potekala pred referendumom o nedeljskem delu, od aprila 2001 do septembra 2003. Z vidika teorije javnopolitičnega procesa bom torej proučevala obdobje, ki sovpada s fazo oblikovanja alternativnih rešitev oz. izbora najboljše rešitve za javnopolitični problem. Za to fazo je značilno, da v njej nastopajo akterji z različnimi, celo nasprotnimi interesi (interesi dela, kapitala in države), ki skušajo oblikovati med seboj konkurenčne rešitve nastalega problema, izmed katerih se na koncu, na podlagi kompromisa, izbere tista alternativa, ki je najbolj sprejemljiva za vse akterje. Takšna rešitev ponavadi ni optimalna, je pa najbolj sprejemljiva za vse akterje (Grdešić 1995: 90-91).

1.1 Izvor javnopolitičnega problema

Problem nedeljskega dela je postal aktualen leta 1996, ko se je v Sloveniji začel trend podaljševanja obratovalnega časa trgovin. Trgovci so začeli podaljševati delovni teden na račun delovnih sobot, nedelj, praznikov in celo na račun nočnega dela, kar pa je ob neustrezni zakonski ureditvi privedlo do vedno večjih nasprotij med delodajalci in sindikati zaposlenih v trgovini (Kaluža 2003). Po takrat veljavnem 17. členu Zakona o trgovini, ki pravi, da »merila za določitev urnika obratovalnega časa prodajaln predpiše minister, pristojen za trgovino (ZT 1993)«, so se nesoglasja reševala s pravilniki o odpiralnem času trgovin. V veljavo je stopilo kar nekaj pravilnikov o nedeljskem delu, s katerimi niso bili zadovoljni enkrat delodajalci, drugič spet ne sindikati. Delodajalci so opozarjali na omejevanje zdrave konkurence in svobodne gospodarske pobude, sindikati pa na težke delovne razmere zaposlenih v trgovini, na slab vpliv nedeljskega dela na zdravje trgovcev, njihovo preobremenjenost, družinsko življenje (Internet 3). Zato je ustavno sodišče 5.7.2001 odločilo, da se z 28.7.2002 razveljavi 17. člen Zakona o

trgovini (ZT) ter pristojnemu Ministrstvu za gospodarstvo Republike Slovenije (v nadaljevanju MGRS) in Državnemu zboru RS (v nadaljevanju DZRS) dalo enoletni rok za sprejem ustrezne spremembe zakona, ki bo natančno določal pravila za obratovalni čas trgovin (Odločba ustavnega sodišča 2001).

1.2 Pogajanja glede spremembe 17. člena Zakona o trgovini

Ker obravnavana tematika nedeljskega dela spada na področje delovanja socialnega partnerstva, so se v pripravo predloga nove zakonodaje poleg predstavnikov ministrstva za gospodarstvo vključili tudi predstavniki interesov dela in kapitala. Na MGRS so se že aprila 2001 začela intenzivna pogajanja glede spremembe 17. člena zakona o trgovini. Interese delojemalcev so zastopali predstavniki Sindikata delavcev trgovine Slovenije (v nadaljevanju SDTS) pri Zvezi svobodnih sindikatov Slovenije (v nadaljevanju ZSSS) ter Sindikat trgovine Slovenije (v nadaljevanju STS) pri Konfederaciji sindikatov 90 Slovenije (v nadaljevanju KS90). Interese delodajalcev pa so zastopali predstavniki Združenja za trgovino pri Gospodarski zbornici Slovenije (v nadaljevanju GZS) ter Združenje delodajalcev Slovenije (v nadaljevanju ZDS) – sekcija za trgovino.

V roku enega leta je bilo 11 sestankov, ki pa niso obrodili sadov, saj se pogajalski skupini ni uspelo uskladiti in sprejeti kompromisne rešitve, ki bi bila sprejemljiva tako za delodajalce kot tudi za sindikate zaposlenih v trgovini. Ker se je enoletni rok iztekal, je MGRS samo pripravilo predlog spremembe 17. člena zakona o trgovini. V drugi polovici julija 2002 je vlada RS vložila v parlamentarno proceduro novelo, ki je določala, da lahko trgovine obratujejo največ 6 delovnih dni v tednu. Ker pa predlog ni dobil ustrezne podpore za obravnavo po skrajšanem postopku v DZRS, je bila njegova obravnava preložena na septembrsko sejo. Tako je z 28.7.2002 nastala pravna praznina glede nedeljskega dela trgovin. Zato so se nadaljevala pogajanja med socialnimi partnerji, in sicer na najvišji instituciji socialnega partnerstva – na ekonomsko socialnem svetu (v nadaljevanju: ESS). Na drugi seji ESS, ki je potekala 1.8.2002, so se socialni partnerji uskladili glede skupnega amandmaja k vladnemu predlogu spremembe 17. člena zakona o trgovini. Dogovorili so se, da lahko trgovine obratujejo tudi ob nedeljah, vendar le, če

za to dobijo soglasje zaposlenih. SDTS pa je svoj podpis dogovora pogojeval še z zahtevo, da se poveča dodatek za nedeljsko delo (Kopušar in Lorenčič 2003; SDTS 2002b).

1.3 Pogajanja glede višine dodatka za nedeljsko delo

Septembra 2002 so se, med delodajalci in sindikati, začela bilateralna pogajanja glede spremembe kolektivne pogodbe dejavnosti trgovine Slovenije, in sicer v delu, ki se nanaša na višino dodatka za nedeljsko delo (Čerin 2006; predstavnik MGRS 2006). Pogajanja so bila sprva otežena zaradi pretiranih in neusklajenih zahtev obeh sindikatov trgovine. SDTS je vztrajal pri 130% dodatku za nedeljsko delo, medtem ko je STS zahteval 100% dodatek. Delodajalci pa niso bili pripravljeni povišati dodatka na več kot 50% (Goljevšček 2003a). Čeprav je SDTS svoje zahteve znižal sprva na 100%, nato pa na 90% dodatek, STS pa je bil pripravljen pristati celo na 75% dodatek za nedeljsko delo, tudi po petih neuspešnih pogajanjih dogovora ni bilo. Zato je SDTS 25.9.2002 umaknil svoj podpis dogovora glede skupnega amandmaja k spremembi zakona o trgovini, podpisanega 1.8.2002 (Kopušar in Lorenčič 2003).

1.4 Zakonsko urejanje nedeljskega dela

Ker socialni partnerji niso uspeli doseči soglasja glede nove zakonske ureditve nedeljskega dela, je DZRS 24.10.2002 sprejel Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o trgovini, ki se je glasil:

»Trgovec sme določiti tedenski obratovalni čas prodajalne za delovne dni med ponedeljkom in soboto. Ob nedeljah, praznikih in drugih z zakonom določenih dela prostih dneh, kot manj ugodnem delovnem času, sme trgovec določiti obratovanje prodajalne samo v soglasju z zaposlenimi, pri čemer v gospodarski družbi soglasje pridobi na način, ki ga za sodelovanje delavcev pri upravljanju določajo zakon o sodelovanju delavcev pri upravljanju in predpisi, ki urejajo pravice in obveznosti delavcev (ZT-A 2002)«.

Delo ob nedeljah je tako postalo stvar dogovora med delodajalci in zaposlenimi v trgovini, kar je v praksi pomenilo, da so bile trgovine lahko odprte 24 ur na dan in sedem dni v tednu. Problematičen je bil predvsem obrazec za pridobitev soglasja o nedeljskem delu, ki je bil javen in ne tajen, kot je zahteval SDTS. Tako je v trgovinah, ki so imele delavske svete, o soglasju odločalo 11 članov sveta, sicer pa so soglasje z direktorjem podpisovali delavci sami, kar je v nekaterih primerih pripeljalo do hudih pritiskov na zaposlene. Le-ti se v strahu za svojo službo, pred direktorjem, niso upali odkloniti podpisa obrazca (Matos 2003).

Ker zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o trgovini ni bil sprejet kot posledica kompromisne rešitve vpletenih interesov, z njim dejansko ni bil zadovoljen nihče, razen delodajalcev, ki so lahko neomejeno obratovali vse dni v tednu. Zato je skupina poslancev NSi, s prvopodpisanim Janezom Drobničem, ob pričetku veljavnosti novega zakona v parlamentarno proceduro vložila novelo zakona o trgovini (Goljevšček 2003a). SDTS pa je 1.3.2003 vložil pobudo za vložitev zahteve za razpis predhodnega zakonodajnega referendumu in tako začel solistično akcijo za omejitev nedeljskega dela le na 10 nedelj in praznikov v letu (Černoga in Milostnik 2003).

3.3.2003 je sledil dogovor obeh sindikatov glede višine dodatka za nedeljsko delo. Zahtevala sta 75% dodatek, na katerega pa delodajalci še vedno niso hoteli pristati. Vztrajali so pri 50% dodatku in hkrati od sindikatov zahtevali, naj ustavijo vse referendumске aktivnosti (Kopušar in Lorenčič 2003). Po tej zahtevi je zopet prišlo do razcepa med predstavniki sindikatov in delodajalcev ter tudi znotraj sindikatov. SDTS je odstopil od svoje ponudbe, popolnoma prekinil pogajanja ter začel z zbiranjem podpisov za razpis predhodnega zakonodajnega referendumu, medtem ko je STS vztrajal pri nadaljnjih pogajanjih ter izrazil nasprotovanje zakonskemu omejevanju poslovanja trgovin ob nedeljah (Černoga in Milostnik 2003).

1.5 Predhodni zakonodajni referendum

Z zadostnim številom zbranih podpisov za pričetek referendumu je SDTS pridobil zelo učinkovito sredstvo, s katerim je delodajalce prisilil k ponovnim pogajanjem glede višine nedeljskih dodatkov. Na pogajanjih 18.6.2003 so predstavniki delodajalcev in

sindikatoev trgovcev vendarle dosegli kompromis. S 1. julijem 2003 naj bi se dodatek za nedeljsko delo dvignil na 65%, z letom 2004 pa na 75% (Sprememba kolektivne pogodbe dejavnosti trgovine Slovenije 2003). Vendar pa je SDTS, ne glede na uspešen dogovor glede višine dodatkov za nedeljsko delo, nadaljeval z zbiranjem podpisov za razpis referendumu. Zbiranje podpisov bi prekinil le, če bi DZRS prilagodil zakon tako, da bi bil skladen s cilji referendumu, in sicer, da bi bile trgovine razen redkih izjem odprte največ deset nedelj in prazničnih dni v letu (Goljevšček 2003b).

Tako se je vprašanje obratovalnega časa trgovin ob nedeljah in z zakonom določenih prostih dnevih² razrešilo na referendumu, 21.9.2003. Na referendumsko vprašanje »Ali ste zato, da se v predlogu zakona o spremembi zakona o trgovini določi, da so prodajalne za nujne življenjske artikle odprte največ do deset nedelj v letu, razen bencinskih servisov, prodajaln v bolnišnicah, hotelih, na letališčih, mejnih prehodih ter železniških in avtobusnih postajah, z omejeno površino, ki so lahko odprte brez omejitev?" je pritrdilno odgovorilo 57,53 % volivcev, proti pa jih je bilo 41,67 %. Kljub nizki volilni udeležbi, ki je znašala le 27,54 % volilnih upravičencev, je SDTS uspelo doseči svoj cilj (Internet 2).

1.6 Uzakonitev referendumske volje

V skladu z izidom predhodnega zakonodajnega referendumu je DZRS 25.2.2004 sprejel Zakon o spremembah zakona o trgovini, ki je prepovedal obratovanje trgovin ob nedeljah in praznikih. Izjeme so bile le trgovine z nujnimi življenjskimi artikli³, ki so bile lahko odprte največ 10 nedelj v letu. Ostale izjeme, kot so bencinski servisi, prodajalne v

² Dela prosti dnevi v RS so: 1. in 2. januar - novo leto; 8. februar - Prešernov dan; velikonočna nedelja in ponedeljek; 27. april - dan upora proti okupatorju; 1. in 2. maj - praznik dela; binkoštna nedelja; 25. junij - dan državnosti; 15. avgust - Marijino vnebovzetje; 31. oktober - dan reformacije; 1. november - dan spomina na mrtve; 25. december - božič; 26. december - dan samostojnosti in enotnosti (ZPDPD-UPB1 2005).

³ »Prodajalne za nujne življenjske artikle /.../ so prodajalne, ki imajo v svojem naboru artiklov več kot polovico artiklov, ki sodijo med nujne življenjske artikle. Nujni življenjski artikli /.../ so artikli, ki jih potrošniki nakupujejo pogosto, praviloma dnevno, brez posebnega preudarka in pri katerih za nakupe ne porabijo veliko časa. Minister, pristojen za trgovino, s podzakonskim predpisom podrobneje določi nujne življenjske artikle/.../ (ZT-B 2004)«.

bolnišnicah, hotelih, na letališčih, mejnih prehodih ter železniških in avtobusnih postajah, pa so bile lahko odprte brez omejitev, če niso presegale 80 kvadratnih metrov površin (ZT-B 2004).⁴

Vendar pa so bile spremembe, ki jih je vnesel novi zakon o trgovini zelo nejasne, dvoumne in nedorečene. Tako ni bilo jasno, kaj so nujni življenjski izdelki ter kako urediti vprašanje omejevanja prodajne površine trgovin, ki so obravnavane kot izjeme. Delodajalci so na ustavno sodišče vložili zahtevo po ustavni presoji nove zakonske ureditve obratovalnega časa. Šele 13.5.2005 je ustavno sodišče odločilo, da 17. člen zakona o trgovini ni v neskladju z ustavo, so pa razveljavili sedmi odstavek 17. člena zakona o trgovini, ki je določal velikost skupne prodajne površine prodajaln, ki bi bile lahko odprte neomejeno (Brezovnik in Lacič 2004). Tako je 20.12.2005 DZRS sprejel nov Zakon o spremembah zakona o trgovini, po kateri so bile lahko odprte 10 nedelj v letu le trgovine z nujnimi življenjskimi izdelki, medtem ko so bile prodajalne z omejeno površino prodajnega prostora do 200 kvadratnih metrov na bencinskih servisih, v starih mestnih in trških jedrih⁵, naravno-zgodovinskih, kulturno-zgodovinskih, romarskih ter smučarskih centrih, marinah, kampih, zdraviliščih, turističnih središčih⁶, bolnišnicah, pokopališčih, hotelih, na letališčih, mejnih prehodih ter železniških in avtobusnih postajah lahko odprte vse nedelje. Zaradi veta,⁷ ki ga je vložil Državni svet RS na predlog delojemalcev, pa je zakon o spremembah zakona o trgovini dejansko zaživel šele 24.1.2006 (ZT-C 2006). 7. marca 2006 je DZRS potrdil uradno prečiščeno besedilo Zakona o trgovini (ZT-UPB3 2006),⁸ s katerim se je, vsaj na formalni ravni, rešil

⁴ 21. maja 2004 je DZRS potrdil uradno prečiščeno besedilo Zakona o trgovini (ZT-UPB2 2004), ki obsega Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o trgovini (ZT-A), Zakon o spremembah zakona o trgovini (ZT-B). V nadaljevanju je z akonom o trgovini, mišljen zakon z vsemi dotedanjimi popravki.

⁵ Stara mestna ali trška jedra so področja, ki so kot stara mestna jedra opredeljena v prostorskih aktih lokalnih skupnosti.

⁶ Turistična središča pa bo vlada še določila, in sicer na predlog gospodarskega ministrstva ali lokalne skupnosti.

⁷ Sprejeti zakon naj ne bi ustrezal volji volivcev in volivcev in odločbi ustavnega sodišča. Širjenje seznama izjem pa naj bi trgovce postavljalo v neenakopraven položaj.

⁸ Zakona o trgovini (ZT-UPB3 2006) obsega zakon o trgovini (ZT) in zakone o spremembah in dopolnitvah zakona o trgovini (ZT-A, ZT-B, ZT-C).

problem nedeljskega dela skoraj tri leta po predhodnem zakonodajnem referendumu o odpiralnem času trgovin.

1.7 Dogovor socialnih partnerjev?

Relativno dolgo sprejemanje ustrezne zakonodaje glede nedeljskega dela bi bilo lahko posledica nezmožnosti socialnega partnerstva za reševanje problemov v času pred referendumom. Ker ni bilo doseženega soglasja glavnih nasprotujočih si interesov, tudi s sprejetimi zakonskimi rešitvami ni bil zadovoljen nihče. Ne zaposleni v trgovini, ne delodajalci, še manj pa potrošniki. Šele po več kot treh letih so socialni partnerji sprevideli, da je obstoječa zakonodaja, ki ureja nedeljsko delo trgovin, slaba in da je potrebno problem nedeljskega dela rešiti s kompromisnim dogovorom socialnih partnerjev.

Po tem, ko sta Združenje za trgovino pri GZS in ZDS februarja 2006⁹ odpovedala kolektivno pogodbo dejavnosti trgovine, je sledil sporazum, s katerim so se delodajalci in sindikati dogovorili za sestavo nove kolektivne pogodbe, ki bo po novem urejala tudi delovni čas trgovin ob nedeljah (Trtnik 2006). Na podlagi dogovora naj bi bile trgovine ob nedeljah odprte, delavci pa naj bi dobili 100-odstotni dodatek za delo v neugodnem delovnem času, za delo ob določenih praznikih (1. januar, 1. maj, 1. november, 25. december in velikonočna nedelja) pa celo 200-odstotni dodatek (Kopušar 2006). Novo kolektivno pogodbo dejavnosti trgovine naj bi socialni partnerji sprejeli konec septembra, veljati pa naj bi začela s 1. januarjem 2007. Do takrat bo v veljavi sedanji nedeljski prodajni režim, v vmesnem obdobju pa bo MGRS pripravilo ustrezne popravke 17. člena zakona o trgovini (Kopušar 2006).

Tako se je zgodba o nedeljskem delu vrnila na sam začetek. Po propadlih socialnih pogajanjih in neuspešnem poskusu zakonskega urejanja nedeljskega dela so socialni partnerji vendarle sprevideli, da bodo problem lahko rešili le s skupnim dogovorom. Zakaj so morala vmes preteči skoraj tri leta, pa je vprašanje, na katero bom skušala odgovoriti v nadaljnji raziskavi.

⁹ Delodajalci so med razlogi za odpoved kolektivne pogodbe posebej izpostavili neusklajenost pogodbe z zakonom o delovnih razmerjih (Trtnik 2006).

2. METODOLOGIJA

2.1 Cilji

Cilj diplomske naloge je raziskati, zakaj je bilo socialno partnerstvo v proučevanem primeru nezmožno za reševanje problema nedeljskega dela oz. zakaj socialnim partnerjem, kljub deklarativno določenemu socialnemu partnerstvu, v praksi ni uspelo najti skupne, kompromisne rešitve problema nedeljskega dela.

Na to vprašanje bom skušala odgovoriti s pomočjo analize javnopolitičnega omrežja, ki se je oblikovalo okrog problema odpiralnega časa trgovin. K analizi omrežja bom pristopila s strukturnega vidika raziskovanja javnopolitičnih omrežij. Pri čemer se bom osredotočila na proučevanje strukturne in nestrukturne moči socialnih partnerjev, saj predpostavljam, da so dolgotrajna, a neuspešna pogajanja posledica neenakomernega razmerja moči, ki izvira iz formalne strukture proučevanega omrežja.

K takšnemu razmišljanju me je napeljala dinamika odnosov med socialnimi partnerji v času pogajanj ter poseben položaj GZS, ki je izviral iz njenega obveznega članstva. Predpostavljam, da je strukturna moč med akterji omrežja razpršena neenakomerno, predvsem v korist delodajalcev in MGRS ter na škodo sindikatov, kar pa se ne ujema z dogovorom o medsebojnem priznavanju in enakopravnem sodelovanju socialnih partnerjev. Socialni partnerji bi morali drug drugega priznavati za enakopravnega partnerja ter razpolagati s približno enako pogajalsko močjo. V omrežju bi morali prevladovati odnosi sodelovanja, kooperacije, medsebojne soodvisnosti in recipročnosti. Odločitve bi morale biti plod medsebojnih pogajanj, sklepanja kompromisov, sprejemljivih za vse vpletene strani.

Tako bom z analizo teh dveh vidikov moči v proučevanem primeru preverila, kako se formalno določeno socialno partnerstvo (strukturna moč, formalni status akterjev omrežja) potrjuje skozi delovanje akterjev v praksi (nestrukturna moč). Za konec pa bom

na podlagi dobljenih rezultatov skušala podala oceno o stanju socialnega partnerstva oz. neokorporativizma¹⁰ v proučevanem primeru.

2.2 Hipoteze

Svoje predpostavke bom preverjala preko naslednje hipoteze:

»Socialno partnerstvo je v proučevanem primeru nezmožno reševanja javnopolitičnega problema zaradi neenakomernega razmerja moči, ki izvira iz formalne strukture socialnega partnerstva«.

H1:

»Čeprav so se akterji omrežja deklarativno zavezali, da bodo med seboj enakopravni socialni partnerji, formalna struktura omrežja postavlja določene akterje v privilegiran položaj in jim s tem zagotavlja večjo strukturno moč v primerjavi z ostalimi akterji.«

H2:

»Neenakomerno razmerje moči v strukturi omrežja prinaša določenim akterjem v praksi večjo moč kot drugim«.

Zastavljene hipoteze bom testirala preko naslednjih kazalcev:

1. Prvo hipotezo bom testirala preko stopnje institucionaliziranosti socialnega partnerstva. S tem kazalcem bom raziskala, kakšna je formalna struktura proučevanega omrežja socialnih partnerjev in iz nje izhajajoča strukturna moč akterjev.
2. Drugo hipotezo pa bom testirala preko interakcije med akterji omrežja. S tem kazalcem pa bom raziskala, kakšna je bila dejanska dinamika odnosov med

¹⁰ Za neokorporativno regulacijo industrijskih konfliktov se v Sloveniji pogosto uporablja tudi izraz socialno partnerstvo. Ta izraz se je uveljavil, ker smo v Sloveniji vpeljali neokorporativizem po zgledu avstrijskega socialnega partnerstva - »socialpartnerschaft« (Lukšič, 1997: 112).

socialnimi partnerji, posredno pa tudi, kakšno je bilo razmerje nestrukturne moči akterjev pri njihovem delovanju v praksi.

Na tem mestu bom kazalce le omenila, podrobneje jih bom predstavila v posebnem poglavju¹¹ v nadaljevanju diplomske naloge.

2.3 Metode in tehnike

Uporabljena metodologija:

1. *Analiza in interpretacija sekundarnih virov*: Z analizo obstoječe literature (knjige, članki, internetni viri, že obstoječe raziskave na izbrano temo) sem si ustvarila sliko o izbranem javnopolitičnem problemu ter postavila teoretska izhodišča svoje raziskave.
2. *Analiza pravnih virov*: Z analizo zakonov, kolektivnih pogodb, socialnih sporazumom ter ostalih pravnih aktov in predpisov sem preučila pravno podlago delovanja socialnega partnerstva.
3. *Analiza javnopolitičnega omrežja*: Z analizo razmerij med akterji sem dobila poglobljen vpogled v dinamiko odnosov ter razmerja moči med akterji omrežja.
4. *Metoda družboslovnega intervjuja*: Preko razgovorov z izbranimi akterji javnopolitičnega omrežja sem zbrala podatke glede poteka reševanja javnopolitičnega problema ter odnosov med akterji omrežja. Uporabila sem pol-strukturiran intervju. Pri izboru intervjuvancev sem si pomagala z metodo »snežne kepe« (snowball), ki temelji na principu priporočil, poznanstev akterjev, s katerimi sem opravila intervjuje. Na ta način sem prišla do akterjev, ki so dejansko sodelovali na pogajanjih.

Intervjuje sem opravila s predstavniki vseh vpletenih strani, ki so aktivno sodelovale pri pogajanjih glede reševanja problema nedeljskega dela. Na strani delodajalcev sem naredila dva intervjuja, in sicer s predstavnikom Sekcije za trgovino pri ZDS – Alešem Čerinom (dne 19.7.2006, ob 10:30, Maximarket, Ljubljana) ter predstavnico Združenja za trgovino pri GZS – Matejo Tilia (dne

¹¹ Poglavje 4.2 Proučevane dimenzije moči

30.6.2006, ob 8:30, GZS, Ljubljana). Na delojemalski strani sem naredila intervjuja s predstavnikoma obeh nasprotujočih si sindikatov. Kot predstavnika SDTS pri ZSSS sem intervjuvala Francija Lavrača (dne 20.6.2006, ob 12:00, Maximarket, Ljubljana), kot predstavnico STS pri K90 pa Tinko Jamnik (dne 29.6.2006, vprašalnik za intervju je bil izpolnjen in poslan po elektronski pošti¹²). En intervju pa sem naredila tudi s predstavnikom ministrstva za gospodarstvo (dne 16.6.2006, ob 10:00, MGRS, Ljubljana), ki pa je želel ostati anonimen, saj je menil, da omemba njegovega imena ni relevantna.¹³

5. *Študija primera socialnega partnerstva na področju trgovinske dejavnosti:* V raziskovanju sem se osredotočila na proučevanje konkretnega javnopolitičnega omrežja, ki se je oblikovalo okrog konkretnega javnopolitičnega problema v določenem časovnem obdobju. Dobljeni podatki in zaključki se zato nanašajo le na proučevano omrežje, ki je unikatno, edinstveno, zato dobljenih ugotovitev ne morem posploševati. Posploševanje bi bilo možno le, če bi bilo proučevano omrežje v določenem smislu tipično (Flere 2000: 96).

¹² Ker gospa stanuje v Kopru, sva se dogovori za pisno obliko intervjuja preko elektronske pošte.

¹³ Odgovori na zastavljena vprašanja se ne nanašajo na njegovo osebno mnenje o problematiki nedeljskega dela, temveč na uradno mnenje ministrstva.

3. TEORETIČNA IZHODIŠČA

Proučevana tematika omejevanja nedeljskega dela trgovin spada na področje delovanja socialnih partnerjev. Ker so načela socialnega partnerstva zgrajena na teoriji neokorporativizma, bom podrobneje predstavila to teorijo in s tem postavila teoretične temelje in zakonitosti socialnega partnerstva.

3.1 Teorija neokorporativizma

Različni avtorji so skozi čas pojmu korporativizem pripisovali različne pomene, kar je v proučevanje tega fenomena vneslo nemalo zmede. Tako sem pri prebiranju literature naletela na številna pojmovanja, ki pa se v samem bistvu nanašajo na dokaj podobne korporativne aranžmaje med civilnodružbenimi skupinami in državo.

Glavna filozofija korporativizma izvira iz organicizma oz. metafore telesa.¹⁴ Korporativna družba je sestavljena iz različnih organov, delov, ki sestavljajo eno telo – en narod. Različni organi so v medsebojni soodvisnosti, saj nobeden od njih ne more preživeti samostojno (Lukšič 1994a: 69). Uspešno delovanje telesa kot celote je glavna naloga korporativističnega aranžmaja. K temu cilju je usmerjeno delovanje vseh sestavnih delov. Vsak organ ima tisto mesto v strukturi telesa, ki je z vidika celote najbolj ustrezno oz. najbolj funkcionalno (Sruk 1995: 168). S tega vidika je torej celotna družba usmerjena v sodelovanje zato, da se znotraj nje zagotavlja skupno dobro (Lukšič 1994a: 69). Država, kot administrativna institucija korporativnega telesa, pa skrbi za artikulacijo in izvajanje skupnih interesov v obliki kolektivnih nacionalnih ciljev in politik (Lukšič 1994a: 92).

Na podlagi te ideje so se skozi zgodovino oblikovale različne oblike korporativizma. Avtorji jasno ločijo med predmodernimi katoliškimi, fašističnimi, socialističnimi in modernimi oblikami neokorporativizma (Lukšič 1994a: 211).

Z vidika moje raziskave je zanimivo predvsem moderno pojmovanje neokorporativizma. Diskusija o neokorporativizmu se je začela zaradi slabih izkušenj iz

¹⁴ »Corpus« latinsko pomeni telo.

druge svetovne vojne. Ker se je korporativizma prijel negativni predznak,¹⁵ se je za opisovanje modernih korporativnih aranžmajev oblikoval nov nevtralen koncept (Lukšič 1994a: 42).

Za začetnika diskusije o neokorporativizmu velja Philippe Schmitter, ki je stari, s fašistično zgodovino zaznamovani pojem korporativizma, zamenjal z ideološko nevtralnim pojmom. Hkrati pa se je s svojo kritiko pluralizma, kot prvi zoperstavil do tedaj prevladujoči teoriji interesnega predstavništva ter teorijo neokorporativizma postavil na mesto ene izmed vodilnih teorij za raziskovanje odnosov med državo in civilno družbo (Lukšič 1994a: 60). Schmitter je neokorporativizem¹⁶ opredelil kot (Schmitter v Lukšič 1994a: 15):

»Sistem interesnega predstavništva, v katerem so konstitutivne enote organizirane v omejeno število posameznih, prisilnih, netekmovalnih, hierarhično urejenih in funkcionalno razdeljenih kategorij, ki jih država prizna ali jim podeli pravico (jih ustanovi) ter jim zagotavlja ustrezen monopol predstavljanja v določeni kategoriji v zameno za zagotavljanje določenega nadzora nad izbiro vodstva ter artikulacijo zahtev in podpor« (Schmitter v Mesner Andolšek 1994: 92).

K razvoju modernih neokorporativnih oblik poseganja države v industrijske odnose sta mnogo prispevala tudi Pahl in Winkler. Neokorporativizem sta opredelila kot tip ekonomskega sistema, v katerem država usmerja in nadzira podjetja v skladu s štirimi načeli: enakost, red, nacionalizem in uspeh (Pahl in Winkler ter Winkler v Lukšič 1994a: 69; Cawson 1986: 23; Smith 1993: 29).

K nadaljnjemu razvoju modernega neokorporativizma pa je veliko prispeval tudi Gerhard Lehmbruch. Na temelju konsociativne, konkordančne demokracije je vpeljal novo obliko korporativizma – liberalni korporativizem, ki se je pojavil v visoko razvitih

¹⁵ Po drugi svetovni vojni je korporativizem veljal za sinonim fašizma. Fašistični korporativizem je temeljil na nacionalizmu oz. ideji o enotnem narodu, ki ga ne bodo delili ne razredni boji ne ideološki konflikti. Zato družba ni bila organizirana po razredih, ampak stanovih oz. korporacijah (Verbinc 1989: 383). Delovanje celotne države je vodila ena in edina stranka na podlagi svoje ideologije. Šlo je torej za totalitarizem. Primer fašističnega korporativizma so fašistični avtoritarni, represivni sistemi v Mussolinijevi Italiji, Dollfusovi Avstriji, Frankovi Španiji, fašistični Portugalski (Lukšič 1994: 15).

¹⁶ Imenoval ga je tudi družbeni neokorporativizem.

kapitalističnih državah, kot so Avstrija, Švica, Nemčija, Velika Britanija, Nizozemska, Švedska, Norveška (Lehmbruch v Lukšič 1994a: 67). Zanj je značilno, da so v oblikovanje ekonomskih politik vključeni organizirani interesi konfliktnih družbenih skupin, z namenom reguliranja razrednega konflikta (Lehmbruch v Lukšič 1994a: 66).

Kot je razvidno že iz predhodnih odstavkov, različni avtorji neokorporativnemu sistemu urejanja družbenih razmerij dajejo različna poimenovanja¹⁷ ter mu pripisujejo različne pomene. Kot pravita Schmitter (v Lukšič 1994a: 60) in Cawson (1986: 22) je neokorporativizem mogoče razumeti na več ravneh:

1. kot pristop k proučevanju interesnih skupin,
2. kot model za komparativno analizo,
3. kot politično oznako stoletja (tako kot je bilo 19. stol, stoletje liberalizma, bo 20. stoletje stoletje korporativizma),
4. kot alternativni ekonomski sistem, ki se razlikuje od kapitalizma in socializma,
5. kot sistem interesnega predstavništva,
6. kot obliko države,
7. kot način oblikovanja javnih politik.

Za potrebe raziskave se bom v diplomski nalogi osredotočila na razumevanje neokorporativizma kot sistema interesnega predstavništva in kot način oblikovanja javnih politik, saj bom raziskovala dinamiko odnosov med predstavniki interesov dela, kapitala in države v procesu oblikovanja javne politike nedeljskega dela.

3.1.1 Neokorporativna regulacija industrijskih konfliktov

Razvoj neokorporativizma je povezan tudi z iskanjem novih pristopov k zagotavljanju družbene blaginje, ekonomske stabilnosti in socialne pravičnosti (Cawson 1986: 70-72). Kot pravi Goldthorpe (v Mesner-Andolšek 1994: 93) je neokorporativizem:

¹⁷ Demokratični korporativizem (Katzenstein v Jaklič 1994: 169); socialni korporativizem (Katzenstein v Jaklič 1994: 169, 171); družbeni korporativizem (Schmitter v Lukšič 1994a: 62; Jordan in Schubert 1992: 20); korporativni pluralizem (Jordan in Schubert 1992: 21); liberalni korporativizem (Lehmbruch v Lukšič 1994a: 66); makrokorporativizem (Van Waarden 1992: 47; Cawson 1986: 84).

»/.../odgovor na probleme gospodarskega managementa vlade /.../ oziroma je instrument makroekonomske politike za doseganje vladnih strateških opredelitev, ki so naravnane k hitrejšemu doseganju razvojnih ciljev in ekonomske učinkovitosti. Neokorporativzem je odgovor vlade na probleme učinkovitosti, saj skuša z instalacijo neokorporativnih dogovorov pospešiti koncentracijo različnih (konfliktnih) interesov, da bi dosegli višje stopnje stabilnosti med največjimi interesnimi skupinami« (Mesner-Andolšek 1994: 93).

Večina evropskih držav je, z namenom doseganja boljših ekonomskih rezultatov ter večjega napredka, v procese oblikovanja in izvajanja ekonomsko-socialnih politik vključila interese dela in kapitala (Cawson 1986: 70-72). V ta namen jim je država podelila status pristojnega predstavnika posameznih interesov in jih s tem priznala za enakopravnega partnerja pri oblikovanju in izvajanju ekonomsko-socialnih politik (Lukšič 1994a: 215-216; Bibič 1995: 10).

Za neokorporativno regulacijo industrijskih odnosov oz. socialno partnerstvo je značilna specifična dinamika odnosov. Med predstavniki posameznih interesov poteka organizirano sodelovanje oz. socialni dialog. Na državni ravni je socialni dialog ponavadi institucionaliziran znotraj posebnega korporativnega telesa, na primer ESS. V njem se medsebojno pogajajo, posvetujejo, obveščajo, usklajujejo interese, dosegajo dogovore in rešujejo sporna vprašanja socialni partnerji, ki predstavljajo delo, kapital in državo. Ker gre za sodelovanje treh akterjev, se pogosto uporablja tudi izraz tripartizem (Bohinc 200: 61). Širše gledano pa socialno partnerstvo zajema tudi kolektivna pogajanja med delom in kapitalom, kjer nastopa država kot nevidni partner, ki postavlja zgolj formalna pravila tega bipartitnega sodelovanja (Vodovnik 1994: 203). Kolektivna pogajanja potekajo na narodnogospodarski (mezo raven), na ravni panog, regij ter posameznih podjetij (mikro raven). Materializirajo se v kolektivnih pogodbah, v katerih predstavniki delodajalcev in sindikatov definirajo minimalne standarde o pogojih nakupa in prodaje delavne sile in minimalne pravice vseh delavcev v delovnem razmerju (cena dela, delovni čas ter drugi pogoji zaposlovanja) (Stanojevič 1996: 85-86; Bohinc 2000: 64).

Preko socialnega dialoga socialni partnerji po mirni poti rešujejo aktualna nasprotja in usklajujejo različne interese (Bohinc 2000: 58-59). Vse odločitve sprejemajo

soglasno na podlagi konsenza, ki je objektivno sprejemljiv za vse tri socialne partnerje, kar pomeni, da se nosilci primarno nasprotnih interesov odrečejo delu svojih zahtev v zameno za doseganje skupne blaginje vseh (Kavčič 1996: 10-11; Stanojevič 1996: 297). Tako sprejeti dogovori predstavljajo stičišče medsebojnega prizadevanja za uspešno uresničevanje skupno usmerjenih ciljev. Socialni dialog torej omogoča upoštevanje različnih interesov in oblikovanje širokega razvojnega soglasja pri razreševanju socialno-ekonomskih problemov (Internet 1).

Delovanje socialnih partnerjev temelji na načelu partnerstva, medsebojnega zaupanja in soodvisnosti, kar pomeni, da drug drugemu priznavajo vlogo enakopravnih partnerjev, avtonomijo pri delovanju ter pogajalsko moč in moč za uresničevanje sprejetih skupnih dogovorov znotraj lastnih vrst (Lukšič 1994b: 11).

Tako se na podlagi sodelovanja med interesi dela in kapitala razrešujejo razredni konflikti ter se vzpostavlja socialni mir, ki je eden izmed ključnih pogojev za uspešno delovanje sodobnih gospodarstev. Lahko bi celo rekli, da je neokorporativna regulacija industrijskih konfliktov neke vrste politična makro menjava med državo ter interesi dela in kapitala (Stanojevič 1996: 297-298). Civilnodružbene skupine nudijo državi legitimnost, informacije, pomoč pri implementaciji politik, država pa jim v zameno podeljuje privilegiran dostop do javnopolitičnega odločanja, oblikovanja in izvajanja ekonomskih-socialnih politik. Kapital je v »menjavo« vključen, ker poseduje vire, potrebne za implementacijo ekonomskih politik (kontrola nad delavci, investicijami, distribucijo premoženja, informacije) (Smith 1993: 31-33). Sindikati pa se v zameno za politično moč izogibajo uporabi najradikalnejših sredstev – množične, nacionalne stavke (Stanojevič 1995: 198).

Z vidika industrijskih odnosov je moderni neokorporativizem ena izmed najbolj optimalnih oblik urejanja sodobnih družb, regulacije industrijskih konfliktov med delom in kapitalom (Stanojevič 1996: 297).

3.1.2 Akterji neokorporativizma

Neokorporativizem je institucionalizirano razmerje treh akterjev – socialnih partnerjev. Interese dela in kapitala zastopajo centralizirana združenja, nacionalne krovne

organizacije, ki imajo predstavljalniški monopol pri zastopanju posameznih interesov. Država, kot tretji akter socialnega partnerstva, pa zastopa splošne interese celotne družbe (Stanojevič 1996: 297).

Ekonomске interese delojemalcev zastopajo sindikati. »Sindikat je trajno interesno združenje delavcev za zaščito in izboljševanje gospodarskega, socialnega in tudi političnega položaja delavcev« (Stanojevič 1996: 10). Osredotočeni so na makroekonomska in socialna vprašanja – vprašanja mezd, regulacije cene delovne sile in pogojev dela (Stanojevič 1995: 197).

Ekonomске interese delodajalcev zastopajo združenja delodajalcev ter gospodarske zbornice. Praviloma so to prostovoljne organizacije, v katere se, brez profitnega namena, združujejo gospodarski subjekti ali posamezniki, ki opravljajo določen poklic (Bohinc 2000: 109). Njihova osrednja funkcija je regulacija trga delavne sile ter vseh ostalih delovnih pogojev (Stanojevič 1996: 50).

Država oz. v njenem imenu posamezno ministrstvo pa deluje v interesu konkurenčnosti, učinkovitosti, gospodarske rasti, dolgoročne blaginje celotne države (Stanojevič 1998: 400).

3.2 Neokorporativzem vs. javnopolitična omrežja

Opisana teorija neokorporativizma je teorija, v okviru katere se največkrat govori o socialnem partnerstvu, urejanju odnosov med delom in kapitalom. Neokorporativzem je široko zakoreninjen predvsem v skandinavskih državah, kjer ga poznajo kot idealni tip urejanja industrijskih odnosov med delom in kapitalom (Molina in Rhodes 2002: 305, 324), kar pa ne pomeni, da se vsa ekonomsko-socialna vprašanja rešujejo le skozi neokorporativna razmerja. V praksi so prisotne tudi decentralizirane oblike neokorporativizma, ki imajo manj formalno in institucionalizirano strukturo, so bolj prilagodljive, usmerjene na pogajanja na mikro ravni in imajo zaradi tega bolj nepredvidljivo naravo. Za opisovanje teh oblik neokorporativizma je mnogo primernejši koncept javnopolitičnih omrežij¹⁸ (Molina in Rhodes 2002: 317-318, 326). To je

¹⁸ Določeni avtorji ga pojmujejo kot koncept, idejo, metaforo, drugi kot resnično analitično orodje za analizo odnosov med akterji omrežja, nekaj avtorjev pa konceptu pripisuje celo teoretično moč (Borzel

nevtralen koncept, kompatibilen z različnimi teorijami in zato zelo uporaben za raziskovanje kakršnih koli odnosov znotraj javnopolitičnega odločanja (Jordan in Schubert 1992: 12; Van Waarden 1992: 30; Fink-Hafner 1998a: 4). Zanj je značilno, da raziskuje razmerja med državo in civilno družbo brez vnaprejšnjih modelskih predpostavk. Odnose med akterji analizira na podlagi številnih meril, ki so kriterij za razvrščanje v različne tipe javnopolitičnih omrežij,¹⁹ znotraj katerih je neokorporativizem le eden izmed možnih tipov odnosov med državo in civilno družbo (Fink-Hafner 1994: 30-31).

Že iz predhodne analize poteka reševanja problema nedeljskega dela lahko predpostavljam, da odnosi med socialnimi partnerji v času pogajanj pred referendumom niso bili tipično neokorporativni, zato bom za raziskovanje dejanske dinamike odnosov ter iskanje vzrokov za neuspešnost pogajanj uporabila koncept javnopolitičnih omrežij.

3.3 Koncept javnopolitičnega omrežja

Razvoj koncepta se je začel konec 70., začetek 80. let 20. stoletja kot alternativa pluralizmu in korporativizmu, ki sta vsak na svoj način raziskovala in razlagala odnose med državo in interesnimi skupinami. Ker nobena od obeh dominantnih teoretskih šol ni zajemala celote različnih razmerij na vseh sektorjih javnih politik, hkrati pa se je spremenil tudi sam proces političnega odločanja, se je pojavila potreba po konceptualiziranju novega raziskovalnega pristopa (Jordan in Schubert 1992: 7-10).

1997: 1). Kljub velikim potencialom koncepta in njegovem pridobivanju na razlagalni moči pa je koncept še vedno najbolj uporaben zgolj za opisovanje odnosov med državo in civilnodružbenimi skupinami, zaradi česar ne posega na raven družbene teorije, ampak ostaja na ravni koncepta (Smith 1993: 7; Fink-Hafner 1998a: 4).

¹⁹ Številni avtorji podajajo različne tipologije in poimenovanja za podobne pojave oz. podobne pojave razlagajo z različnimi tipologijami, kar v tipizacijo javnopolitičnih omrežij vnaša ogromno zmede. Kljub vsemu Van Waarden podaja pregled glavnih tipov javnopolitičnih omrežij: statizem, pantoflaža, ujeti statizem, klientelizem, tekmovalni pluralizem, sektorski korporativizem, makrokorporativizem, državni korporativizem, sponzorski pluralizem, parantela, železni trikotnik, tematsko omrežje (Van Waarden 1992: 39-49).

Javnapolitično (policy²⁰) omrežje je skupek vseh javnapolitičnih akterjev, državnih in civilnodružbenih, ki sodelujejo pri reševanju javnapolitičnega problema. Med akterji se zaradi medsebojne odvisnosti od izmenjave javnapolitičnih virov (Benson v Daugbjerg 1997: 5; Jordan 1990: 319; Wilks in Wright 1987: 299; Wright 1988: 606; Smith 1993: 7; Rhodes in Marsh 1992: 13) vzpostavijo določena razmerja oz. odnosi, ki odločilno vplivajo na proces oblikovanja in izvajanja javnih politik. Javnapolitično omrežje je torej generični pojem, ki zajema vse vrste odnosov, na vseh sektorjih javnapolitičnega odločanja (Borzel 1997: 2-4; Jordan in Schubert 1992: 7-12; Fink-Hafner 1998b: 3, 22).

V literaturi se pojavljajo različni vidiki koncepta javnapolitičnih omrežij,²¹ vendar je vsem avtorjem skupno to, da pojmujejo javnapolitična omrežja kot analitično orodje za raziskovanje variabel, ki vplivajo na vsebino in potek političnega odločanja (Borzel 1997: 3-4; Jordan in Schubert 1992: 10-12; Fink-Hafner 1998b: 22). Tako je znotraj javnapolitičnih omrežij možno raziskovati številne dimenzije oz. značilnosti omrežij. Preučujemo lahko, kateri akterji so sodelovali pri sprejemanju, izvajanju javne politike, identificiramo, ali je šlo za državne ali civilnodružbene akterje, kakšni so bili njihovi notranji in zunanji medsebojni odnosi, kakšno moč in vire so imeli posamezni akterji za uresničevanje svojih interesov, vplivov na javnapolitično odločanje. Na podlagi teh odgovorov lažje sklepamo, zakaj so bile določene politike izpeljane tako, kot so bile, zakaj so bile neuspešne, zakaj so se pojavili problemi (Kustec 1999: 3). Poznavanje odgovorov na ta vprašanja lahko prispeva k izboljšanju kvalitete javnih politik (Fink-Hafner 1998b: 22).

²⁰ Za prevajanje pojma »policy« poznamo v slovenskem politološkem izrazoslovju izraz »politika«, ki ga za prevajanje lahko uporabljamo le v določenih okoliščinah. Pojem »policy« lahko na primer neposredno prevajamo le, ko uporabljamo množino (npr. politike) ali ko s pridevniki opisujemo za kakšno zvrst politike kot »policy« gre (npr. javna, kmetijska politika). Za pridevnike izpeljane iz besede »policy« pa uporabljamo slovenski prevod javnapolitičen (Fink-Hafner 2002: 8).

²¹ Glede na uporabno moč koncepta javnapolitičnih omrežij se teoretiki delijo na 2 tabora:

1. Del teoretikov, zbranih okrog Jordana, Richardsona, Wrighta, Wilksa, namenja večjo pozornost akterjem omrežja – skupinsko interakcijski pristop. Njihov pristop temelji na opisovanju odnos med akterji omrežja, zato nima nobene razlagalne moči. Javnapolitična omrežja so le metafora za opisovanje odnosov med državo in civilnodružbenimi skupinami.
2. Del teoretikov, zbranih okrog Marsa, Rhodesa, Smitha, pa večjo pozornost namenja strukturi – strukturni pristop, ki na podlagi raziskovanja medsebojne odvisnosti, kontrole nad viri in razmerja moči znotraj omrežja že presega vidik metafore in ima že nekaj razlagalne moči.

Pri tem pa je potrebno poudariti, da se oba pristopa med seboj ne izključujeta. Razlikovanje temelji le na podlagi tega, da eni posvečajo več pozornosti akterjem drugi pa strukturi omrežja (Daugbjerg 1998: 23-26).

Iz istega razloga bom koncept javnopolitičnih omrežij uporabila v svojem diplomskem delu. Z analizo razmerja moči znotraj proučevanega omrežja bom skušala poiskati vzroke za neuspešnost socialnih partnerjev pri reševanju problema nedeljskega dela, pri čemer se bom v svojem raziskovanju osredotočila na strukturni vidik proučevanja javnopolitičnih omrežij.

3.3.1 Strukturni vidik proučevanja javnopolitičnih omrežij

Za razumevanje strukturnega vidika javnopolitičnih omrežij je pomembno poznavanje pozicije, ki jo zaseda država v širši družbeni strukturi. Država je centralna struktura, ki s svojim delovanjem aktivno posega na področja vseh ostalih družbenih struktur (socialna, ekonomska, gospodarska struktura) in s tem skrbi za nemoteno delovanje celotne družbe (Cerny 1990: 86).

Z vidika procesa javnopolitičnega odločanja ima država privilegiran dostop do javnopolitičnih mehanizmov, s katerimi vpliva na oblikovanje in izvajanje javnih politik (Pal v Kotar 2002: 52-53; Majchrzak v Kotar 2002: 52-53). Izhajajoč iz pozicije države, razpolagajo državni akterji z veliko strukturno močjo, zaradi česar je razmerje moči med državnimi in civilnodružbenimi akterji vedno asimetrično. To pa pomeni, da bi državni akterji načeloma lahko delovali povsem avtonomno, sprejemali bi lahko povsem samostojne javnopolitične odločitve (Smith 1993: 68). Vendar pa moderna država zaradi svoje kompleksnosti dejansko ne zmore več normalno delovati brez pomoči določenih civilnodružbenih akterjev, ki jim v zameno za pomembne javnopolitične vire podeljuje privilegiran formalni status v strukturi javnopolitičnega odločanja ter z njim povezane strukturne prednosti, ki jih uživajo akterji pri zadovoljevanju svojih interesov, ciljev (Rhodes v Smith 1993: 72; Smith 1993: 58-63; Knoke 1990: 7-8, 13).

Če povzamem, je z vidika strukturalistov dinamika odnosov med akterji javnopolitičnega omrežja odvisna od formalne strukture omrežja, predpisanih postopkov delovanja ter institucionaliziranega razmerja moči, ki izhaja iz strukture omrežja (Cerny 1990: 91). Če torej poznamo formalno strukturo omrežja, lahko povsem preprosto odkrijemo morebitne neskladnosti posameznih primerov političnega odločanja s predpisanimi formalnimi pravili, načeli, ustaljenimi postopki (Fink-Hafner 1998: 22).

Zato menim, da je opisani pristop idealen za raziskovanje temeljnega vprašanja diplomske naloge. Socialni partnerji so z dogovorom o vzajemnem priznanju in partnerskem sodelovanju pri reševanju ekonomsko-socialnih zadev drug drugega priznali za enakopravne partnerje. Torej bi morali na pogajanjih glede nedeljskega dela razpolagati s približno enako močjo, kar bi privedlo do popuščanja v zahtevah vseh vpletenih strani in lažjega kompromisa glede skupne rešitve problema. Vendar že analiza poteka reševanja problema nedeljskega dela kaže na to, da je bilo razmerje moči med akterji neenakomerno razporejeno, predvsem v korist delodajalcev in MGRS ter na škodo sindikatov. Vzroke za to bom skušala poiskati z analizo strukturne in nestrukturne moči akterjev omrežja.

4. KAZALCI PROUČEVANIH DIMENZIJ

Preden bom definirala kazalce, s katerimi bom merila razmerja moči v proučevanem omrežju, bom natančno opredelila proučevane pojme.

4.1 Metodološka opredelitev pojma moči

4.1.1 Definicija strukturne moči

Strukturna moč je moč, ki izvira iz pozicije, ki jo zasedajo akterji v formalni, institucionalni strukturi javnopolitičnega omrežja. Le-ta se oblikuje glede na razmerja medsebojne odvisnosti akterjev. Akter A ima moč, če poseduje vire, ki so zanimivi za menjavo z akterji B. Akter B je torej odvisen od njegovih virov (Rhodes v Smith 1993: 59, 72; Smith 1993: 7; Knoke 1990: 9).

Akterji, ki jim primanjkuje virov za zadovoljevanje svojih interesov, vstopajo v medsebojne odnose z tistimi akterji, ki te vire imajo. Da bi si zagotovili stalen dostop do manjkajočih virov, akterji med seboj vzpostavijo določena pravila, procedure, institucije (Rhodes v Daugbjerg 1998: 30). Država npr. potrebuje politično podporo, legitimacijo, informacije, koalicijske partnerje v tekmi z drugimi deli administracije, podporo pri oblikovanju in izvajanju politik. Te vire ji lahko zagotovijo civilnodružbene skupine, v zameno zanje pa jim država zagotovi dostop do oblikovanja in izvajanja politik ter s tem večjo moč za zagotavljanje lastnih interesov (Van Waarden 1992: 31; Smith 1993: 52, 58-63, 66).

4.1.2 Definicija nestrukturne moči

Nestrukturna moč je moč, ki izvira iz konkretne situacije, v kateri akterji prevladajo zaradi svojih virov in sposobnosti kontroliranja svojega fizičnega in družbenega okolja. Preko virov akterji vplivajo na odločanje ali neodločanje drugih akterjev, s čimer se vzpostavljajo razmerja moči med akterji. Akterji, ki posedujejo več, v dani situaciji pomembnih virov, imajo večjo moč kot akterji, ki teh virov v dani situaciji

nimajo. Na ta način se zaradi asimetrije virov med akterji vzpostavljajo odnosi premoči oz. dominacije (Salamon 1998: 70).

4.2 Proučevane dimenzije moči

Pri oblikovanju kazalcev strukturne in nestrukturne moči se bom oprla na Daugbjergovo tipologijo strukturnih razsežnosti javnopolitičnega omrežja (Daugbjerg 1993: 41-44). Formalno strukturo oz. strukturno moč akterjev omrežja bom merila preko stopnje institucionaliziranosti socialnega partnerstva. Nestrukturno moč oz. dejansko moč akterjev v praksi pa preko interakcije med akterji javnopolitičnega omrežja.

4.2.1 Stopnja institucionalizacije socialnega partnerstva

Idejo za kazalec formalne strukture oz. strukturne moči, s katerimi bom testirala prvo hipotezo H1, sem dobila pri Smithu (1993: 62), Cawsonu (1986: 36) in Daugbjergu (1998: 41-44).

Stopnjo institucionalizacije socialnega partnerstva bom merila preko dveh kazalcev:

1. kako so sprejeta načela socialnega partnerstva med vpletenimi predstavniki interesov;
2. kako so bila uzakonjena načela socialnega partnerstva v času pogajanj (pravna podlaga socialnega partnerstva).

Višja ko je stopnja institucionalizacije, bolj so sprejeta in uzakonjena načela socialnega partnerstva, bolj enakomerno je razmerje moči med akterji omrežja. S tem kazalcem bom pokazala na formalne oz. strukturne prednosti, ki so jih bili deležni nekateri izmed akterjev omrežja, ter na neenakomerno razmerje strukturne moči.

Država, v primerjavi z interesi dela in kapitala, razpolaga z edinstveno strukturno močjo, ki pa jo lahko poljubno prenaša na ostale akterje političnega sistema. S tem, ko npr. prizna načela socialnega partnerstva ter interesom dela in kapitala podeli dostop do javnopolitičnega odločanja o ekonomsko-socialnih zadevah, država prenese del svoje

strukturne moči na ostala dva socialna partnerja. V kolikšni meri, je odvisno od tega, kako država uzakoni razmerja socialnega partnerstva ter kakšen formalni status podeli posameznim socialnim partnerjem (Cawson 1986: 36).

S tem kazalcem želim pokazati predvsem na strukturno premoč GZS. Le-ta je vse do leta 2006,²² z obveznim članstvom za vse gospodarske subjekte, razpolagala z bistveno večjo strukturno močjo kot ostala združenja delodajalcev ter sindikati, katerih članstvo je prostovoljno. Organizacije z obveznim članstvom imajo namreč prednost, saj zajemajo članstvo celotnega sektorja, področja ali države. Ker je moč predstavniških organizacij odvisna od velikosti, številčnosti svojega članstva – večja je organizacija, več ko ima članstva, večja je njena moč²³ – obvezno članstvo zagotavlja večjo moč kot prostovoljno članstvo. Večje članstvo pomeni tudi večje finančne vire, s katerimi je možno vzpostaviti boljšo organizacijsko strukturo z razvejanimi dejavnosti, strokovnimi službami, dobrimi informacijskimi povezavami.

4.2.2 Interakcija med akterji omrežja

Idejo za kazalec nestrukturne moči akterjev, s katerim bom testirala drugo hipotezo H2, pa sem dobila pri Daugbjergu (1998: 42). Ker je proučevano omrežje omrežje socialnih partnerjev, bi morala, v primeru enakomernega razmerja moči, med akterji potekati posebna oblika interakcije oz. medsebojnega delovanja. Socialni partnerji so namreč pri svojem delovanju medsebojno povezani in soodvisni. Rešitve sprejemajo s sodelovanjem na skupnih pogajanjih, kjer sprejemajo kompromisne rešitve, sprejemljive za vse vpletene strani, pri čemer se nosilci primarno nasprotnih interesov odpovejo delu svojih zahtev v skupno dobro vseh.

Z opisanim kazalcem bi rada pokazala, da opisana dinamika interakcije med akterji proučevanega omrežja ni delovala. Pogajanja glede nedeljskega dela so bila neuspešna, namesto načel socialnega dogovarjanja so med akterji prevladali argumenti moči, prišlo je celo do zaostritve razmer do te mere, da so se pogajanja na določeni točki

²² Z novim Zakonom o gospodarskih družbah je država odpravila obvezno članstvo v GZS.

²³ Pri tem rast števila članstva prispeva k rasti moči le do določene točke. Ko je organizacija prevelika, preveč kompleksna, se pojavijo problemi z nadzorom, koordinacijo številčnega članstva in moč začne upadati.

prekinila, problem pa se je reševal z referendumom, ki je z vidika socialnega partnerstva manj primerno sredstvo reševanja problemov.

Interakcijo med akterji bom merila preko naslednjih kazalcev:

1. Oblika interakcije: če akterji med seboj sodelujejo, se pogajajo, iščejo skupne rešitve z namenom doseči kompromis, ki bi bil sprejemljiv za vse vpletene strani, potem je moč med akterji omrežja enakomerno razporejena.
2. Pogostost interakcije: več ko je interakcij med akterji, večja je možnost za uspešen dogovor, bolj enakomerno je razmerje moči.
3. Način reševanja odprtih vprašanj: upoštevanje stališč in interesov nasprotnih akterjev, aktivno sodelovanje, uporaba ustaljenih načinov sodelovanja kažejo na enakomerno razmerje moči.
4. Kvaliteta interakcije: če so pogajanja uspešna, produktivna, če prispevajo k zbliževanju stališč nasprotnih strank in prinašajo kompromisne dogovore, v katerih so zajeti interesi vseh akterjev v približno enakem razmerju, potem je razmerje moči enakomerno (Daugbjerg 1998: 42).

5. ANALIZA JAVNOPOLITIČNEGA OMREŽJA

5.1 Javnpolitično omrežje socialnih partnerjev

Javnpolitično omrežje, ki se je oblikovalo okrog proučevanega problema, je vzorec razmerij med tremi socialnimi partnerji:

1.) Predstavniki delodajalcev:

- GZS– Združenje za trgovino
- ZDS – Sekcija za trgovino

2.) Predstavniki delojemalcev:

- SDTS pri ZSSS
- STS pri KS90

3.) Predstavniki države:

- MGRS

Kot predstavnik države bi moralo sodelovati tudi Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve RS (v nadaljevanju MDDSZRS), saj je vprašanje neomejenega nedeljskega dela trgovin odprlo tudi vprašanje ustreznega dodatka za nedeljsko delo, ki pa neposredno zadeva socialne pravice zaposlenih v trgovini oz. se nanaša na delovno-pravno zakonodajo, ki pa je v pristojnosti MDDSZRS. Vendar se ministrstvo ni vključilo v reševanje te problematike, češ da je za zakon o trgovini pristojno MGRS (predstavnik MGRS 2006).

Ker so akterji omrežja socialni partnerji, ki imajo monopol nad interesnim predstavištvom in privilegiran dostop do oblikovanja in izvajanja javnih politik (Fink-Hafner 1994: 32), proučevano omrežje spada v neokorporativni tip omrežij.

5.2 Stopnja institucionalizacije socialnega partnerstva

Formalno se je socialno partnerstvo pri nas začelo institucionalizirati s podpisom prve splošne kolektivne pogodbe za gospodarstvo, ki je začela veljati 1. 9.1990. S tem je bil vzpostavljen sistem centraliziranih kolektivnih pogajanj na nacionalni ravni (Bohinc

2000: 60). Med predstavniki delodajalcev in sindikatov se je vzpostavil bipartitni socialni dialog, v katerem je prevzela država vlogo nevidnega partnerja, ki postavlja formalna pravila tega bipartitnega sodelovanja, sicer pa se ne vtika v pogajanja med predstavniki dela in kapitala (Vodovnik 1994: 203). Le-ti s skupnimi dogovori, ki se materializirajo v kolektivnih pogodbah, definirajo minimalne standarde o pogojih nakupa in prodaje delavne sile ter minimalne pravice vseh delavcev v delovnem razmerju (cena dela, delovni čas ter drugi pogoji zaposlovanja) (Stanojevič 1996: 85-86; Bohinc 2000: 64).

Leta 1994 je bil prejet prvi sporazum o plačni politiki, znotraj katerega je bila v posebni točki ustanovljena najvišja institucija socialnega partnerstva – ESS (Dogovor o politiki plač v gospodarstvu za leto 1994 1994). Takrat so socialni partnerji podpisali dogovor o vzajemnem medsebojnem priznavanju in izrazili pripravljenost, da se o ekonomsko-socialnih zadevah²⁴ dogovarjajo skupaj, s sklepanjem kompromisov, sprejemljivih za vse vpletene strani, svoje sklepe pa nato posredujejo zakonodajnim institucijam (Marolt 2005: 21). Znotraj ESS se je začel tripartitni socialni dialog med tremi enakopravno zastopanimi socialnimi partnerji – predstavniki delodajalcev, delavcev in države.²⁵ S sprejemanjem skupnih dogovorov so se socialni partnerji aktivno vključili v procese oblikovanja in izvajanja ekonomsko-socialnih politik (Pravila delovanja Ekonomsko-socialnega sveta 1994; Dekleva in drugi 2000: 12).

Od leta 1995 so socialni partnerji vsako ali vsako drugo leto sprejeli socialni sporazum, v katerem so določili obveznosti partnerjev, skupne strateške cilje, prednostne

²⁴ Temeljna področja delovanja ESS so: socialni sporazum, socialne pravice in pravice iz obveznega zavarovanja (pokojnine, invalidnine in socialne pomoči, nadomestila), problematika zaposlovanja in delovnih razmerij (odnosi med delavci in delodajalci), sistem kolektivnih pogajanj, davki in cene, ekonomska politika in ekonomski sistem, pravna varnost, sodelovanje z Mednarodno organizacijo dela in Svetom Evrope, soupravljanje delavcev, sindikalne pravice in svoboščine (Pravila delovanja Ekonomsko-socialnega sveta 1994).

²⁵ ESS ima 15 članov (Pravila delovanja Ekonomsko-socialnega sveta 1994):

1. 5 predstavnikov vlade, ki so točno določeni: namestnik predsednika vlade, minister za ekonomske odnose, minister za delo, družino in socialne zadeve, sekretar v ministrstvu za finance, član Zavoda za makroekonomske analize in razvoj.
2. 5 predstavnikov krovnih organizacij delodajalcev: predsednik in 2 člana iz Združenja delodajalcev Slovenije, predsednik GZS, predsednik Obrtne zbornice Slovenije.
3. 5 predstavnikov reprezentativnih krovnih organizacij sindikatov: predstavniki 4 najpomembnejših sindikatov (ZSSS, KSS PERGAM, KNSS Neodvisnost, KS90), 1 član iz predsedstva ZSSS (Haller 1997: 268; Lukšič 1995: 215).

naloge ter usmeritve glede oblikovanja in izvajanja ekonomsko-socialnih politik.²⁶ (Lukšič 2003: 520). S socialnim sporazumom iz leta 1995 so se utrdila kolektivna pogajanja na nacionalni ravni, na ravni panog, regij, posameznih podjetij kot ekskluzivni in temeljni instrument plačne politike. DZRS pa je sprejel stališče, da morajo socialni partnerji o vseh zakonih, politikah, ki kakorkoli zadevajo interese socialnih partnerjev, razpravljati v ESS, preden pridejo le-ti v parlamentarno proceduro (Internet 1).

Poleg obeh klasičnih oblik socialnega dialoga se je v Sloveniji razvil še dodaten institut socialnega partnerstva – sodelovanje delavcev pri upravljanju podjetij (Bohinc 2000: 58-59), ki pa za raziskavo ni bistvenega pomena, zato ga na tem mestu le omenjam.²⁷

V Sloveniji torej obstaja širši družbeni konsenz o socialnem partnerstvu. Kot pravi Stanojević (1996: 308): »Sodeč po institucijah, neokorporativizem ni le zaželen, temveč tudi aktualna oblika integriranja velikih civilnodružbenih interesov na Slovenskem«. To lahko potrdim tudi iz analize opravljenih intervjujev. Načela socialnega dogovarjanja so med socialnimi partnerji dobro sprejeta. Med socialnimi partnerji vlada prepričanje, da je neokorporativna logika, ki je vgrajena v institucionalno strukturo socialnega partnerstva, pravilen in zaželen način urejanja odnosov med delom in kapitalom (Jamnik 2006). Socialni partnerji se vsaj na formalni ravni zavedajo pomena medsebojnega dogovarjanja in aktivnega sodelovanja v institucijah socialnega partnerstva. Načeloma drug drugega priznavajo za enakopravne partnerje (Jamnik 2006; Čerin 2006; Lavrač 2006; Tilia 2006; predstavnik MGRS 2006).

Glede na vsesplošno sprejetost konsenza o socialnem partnerstvu pa je njegovo zakonsko urejanje dokaj pomanjkljivo. Tako npr. ESS, kot najvišja institucija socialnega partnerstva, še vedno nima pravne podlage za svoje delovanje. Še vedno deluje zgolj na podlagi Pravil delovanja Ekonomsko-socialnega sveta, ki so jih sprejeli socialni partnerji ob njegovi ustanovitvi (Internet 1).

Pravzaprav je z zakonom urejeno edino socialno partnerstvo na ravni sklepanja kolektivnih pogodb. Pravni okvir sistema kolektivnih pogajanj je vzpostavil še v bivši

²⁶ Socialni sporazum je akt posebnega moralnega pomena. Kot najvišji akt ESS izraža družbeni konsenz o ekonomsko-socialnih politikah.

²⁷ Več o sodelovanju delavcev pri upravljanju podjetij glej v Stanojević 1998: 398 in Bohinc 2000: 134.

Jugoslaviji sprejeti Zakon o temeljnih pravicah iz delovnega razmerja. V 85. in 88. členu je določal, da kolektiva pogodba ureja »pravice in obveznosti delavcev, zaposlenih v organizacijah in pri delodajalcih« ter »pravice in obveznosti organizacij, ki zaposlujejo delavce in delodajalce« (Bohinc 2000: 76).

Na strani delodajalcev so torej stranke v kolektivnih pogodbah sindikati. Njihovo reprezentativnost določa Zakon o reprezentativnosti sindikatov, ki pravi, da so reprezentativni tisti sindikati, ki so demokratični, svoje člane pridobivajo na podlagi svobodnega včlanjevanja, neprekinjeno delujejo najmanj 6 mesecev, so neodvisni, se financirajo pretežno iz članarin in drugih lastnih virov in imajo določeno število članov (ZRS 1993). Pogoj za konfederacije je 10-odstotna sindikaliziranost posamezne panoge, poklica, dejavnosti. Za sindikate, ki niso vključeni v konfederacije, pa 15-odstotna (Bohinc 2000: 103).

Medtem pa je status delodajalcev v pogajanjih bolj problematičen. V vladni oz. parlamentarni proceduri je bilo kar nekaj zakonov, ki bi bistveno prispevali k institucionalizaciji delodajalskih organizacij v strukturi socialnega partnerstva. Vendar dolgo časa ni bilo politične enotnosti, volje za njihov sprejem (Bohinc 2000: 60). Tako vse do leta 2006 sploh ni bilo zakonske podlage, ki bi urejala status delodajalskih organizacij v kolektivnih pogajanjih na način, kot je bil urejen status sindikatov.

Stranke v kolektivnih pogajanjih na strani delodajalcev je tako določal le 114. člen starega Zakona o delovnih razmerjih, po katerem je bila GZS, poleg ostalih splošnih združenj delodajalcev ter sindikatov, podpisnica kolektivnih pogodb za gospodarstvo, kar pa je bilo z vidika socialnega partnerstva sporno,²⁸ saj je bilo članstvo v GZS obvezno za vse gospodarske subjekte. S tem je GZS predstavljala veliko močnejšega socialnega partnerja nasproti ZDS in sindikatom, katerih članstvo je bilo prostovoljno (Internet 1).

Prav tako je bila sporna reprezentativnost delodajalskih organizacij. Ker ni bilo zakona, ki bi določal kriterije za združevanje in reprezentativnost delodajalcev, so ostali socialni partnerji priznali za reprezentativna združenja delodajalcev: GZS, Obrtno

²⁸ Na neprimernost GZS kot podpisnice kolektivne pogodbe je ves čas opozarjala tudi Mednarodna organizacija dela. Stranke v kolektivnih pogodbah bi morale biti prostovoljne organizacije, sklepanje kolektivnih pogodb bi moralo biti svobodno in prostovoljno, določbe kolektivne pogodbe pa bi morale veljati le za stranke, ki so jo sklenile (Bohinc 2000: 76-79).

zbornico Slovenije (z obveznim članstvom) in ZDS, Združenje delodajalcev obrtnih dejavnosti Slovenije (s prostovoljnim članstvom) (Internet 1).

Pravna podlaga za urejanje bolj enakopravnega statusa delodajalskih organizacij se je torej vzpostavila šele leta 2006. S sprejetjem Zakona o kolektivnih pogodbah, aprila 2006, je prenehal veljati 114. člen Zakona o delovnih razmerjih²⁹ (Bohinc 2000: 79). Zakon o kolektivnih pogodbah je na novo opredelil stranke, vsebino, postopek sklenitve kolektivne pogodbe. Stranke kolektivnih pogajanj so prostovoljna združenja, le v prehodnem obdobju treh let po uveljavitvi zakona pa lahko na strani delodajalcev sklepajo kolektivne pogodbe tudi delodajalske asociacije z obveznim članstvom. Novi zakon odpravlja tudi obvezno sklepanje³⁰ splošnih kolektivnih pogodb in kolektivnih pogodb dejavnosti ter s tem vnaša v kolektivne pogodbe načela svobode in prostovoljnosti. Kolektivne pogodbe veljajo le za stranke podpisnice oz. za njihove člane³¹ (ZKolP 2006).

Novi Zakon o gospodarskih zbornicah, sprejet maja 2006, pa je uredil tudi status gospodarskih zbornic, odpravil obvezno članstvo GZS ter določil kriterije za reprezentativnost delodajalskih zbornic.

»Zbornica, je reprezentativna, če se vanjo združi toliko članov, da njihov prihodek od prodaje predstavlja najmanj deset odstotkov (10%) od prihodkov od prodaje v gospodarstvu Republike Slovenije za preteklo obračunsko obdobje in

²⁹ Veljavnost členov starega zakona o delovnih razmerjih, ki so se nanašali na kolektivna pogajanja (112. do 119. člen) se je podaljševala vse do sprejema zakona o kolektivnih pogodbah. In sicer zato, ker so bili po sprejetju novega zakona o delovnih razmerjih 1.1.2003, ti členi edina pravna podlaga za kolektivna pogajanja. Novi zakon o delovnih razmerjih namreč ne ureja več kolektivnih pogodb, ampak le še pravice in obveznosti individualnih delovnih razmerij (Bohinc 2000: 78).

³⁰ Določitev obvezne sklenitve je bila posledica dejstva, da je bila delovnopravna zakonodaja pri opredeljevanju pravic in obveznosti iz delovnih razmerij nepopolna in so jo morale nujno dopolnjevati kolektivne pogodbe (Internet 1).

³¹ Zakon predpisuje še 2 obliki veljavnosti. Splošno veljavnost za primere, ko kolektivno pogodbo sklene eden ali več reprezentativnih sindikatov in zato velja za vse delavce pri delodajalcih, za katere velja kolektivna pogodba. Veljavnost kolektivne pogodbe se lahko razširi in velja za vse zaposlene v dejavnosti, za katere je sklenjena kolektivna pogodba. In sicer, če kolektivno pogodbo sklene eden ali več reprezentativnih sindikatov, v katerih je včlanjenih najmanj 50% zaposlenih na področju dejavnosti ali če kolektivno pogodbo sklene eno ali več reprezentativnih združenj delodajalcev, pri katerih je zaposlenih najmanj 50% zaposlenih na področju dejavnosti (ZKolP 2006).

najmanj pet odstotkov (5%) vseh gospodarskih subjektov, ki se lahko včlanijo v zbornico po 1. odstavku tega člena» (ZGZ 2006).

5.3 Interakcija med akterji omrežja

5.3.1 Oblika interakcije

Ker je proučevano omrežje omrežje socialnega partnerstva, so bila pogajanja prevladujoča oblika interakcije pri reševanju problema nedeljskega dela. Razen dveh sej na ESS, kjer so potekala pogajanja med vsemi tremi socialnimi partnerji glede skupnega amandmaja k vladnemu predlogu spremembe 17. člena zakona o trgovini, je večina pogajanj potekala med predstavniki delodajalcev in sindikatov. Na nacionalni ravni so se pogajali glede spremembe 17. člena zakona o trgovini, ki določa nedeljsko delo. Na ravni trgovinske panoge pa še glede spremembe Kolektivne pogodbe dejavnosti trgovine Slovenije v delu, ki se nanaša na višino dodatka za nedeljsko delo (Čerin 2006; predstavnik MGRS 2006). MGRS je kot tretji socialni partner spremljalo in usmerjalo pogajanja v vlogi tihega opazovalca, ki skrbi za prenašanje sprejetih dogovor v zakonodajo. Po potrebi je organiziralo sestanke in skušalo socialne partnerje spodbuditi k produktivnemu sodelovanju, ki bi pripeljalo do skupnega dogovora glede nedeljskega dela. Ker pa so bila pogajanja neproduktivna, konflikt med socialnimi partnerji pa se je zaostril do te mere, da se je obetal referendum, se je MGRS marca 2003 aktivno vključilo v pogajanja. DZRS je namreč izdal sklep, naj se MGRS aktivno vključi in skuša doseči dogovor, ki bo zaustavil referendumske aktivnosti. Vendar so dogovor še vedno morali sprejeti delodajalci in sindikati, medtem, ko je MGRS dalo ves čas jasno vedeti, da bo dogovor, kakršen koli že bo, preneslo v zakonodajo (predstavnik MGRS 2006).

Prevladujoča oblika interakcije med socialnimi partnerji pri reševanju problema nedeljskega dela so bila torej bilateralna pogajanja med predstavniki delodajalcev in sindikatov. V okviru katerih je ministrstvo je nastopalo le kot

prenašalec skupnega dogovora v zakonodajo, kar pa je z vidika teorije tipična značilnost pluralizma in ne neokorporativizma.³²

5.3.2 Pogostost interakcije

Od aprila 2001 do junija 2003 je potekalo 11 pogajanj na MGRS glede spremembe 17. člena zakona o trgovini. Vendar pogajalcem v tem času ni uspelo skleniti kompromisa, ki bi bil sprejemljiv za vse vpletene strani (SDTS 2001-2002).

Dogovoru je najbolj nasprotoval SDTS, saj si je prizadeval za omejitev nedeljskega dela le na 10 nedelj v letu, medtem ko so delodajalci enotno zastopali stališče, da morajo ostati trgovine ob nedeljah odprte. Prav tako je nedeljsko delo zagovarjal STS, vendar ob pogoju, da se spoštuje delovno-pravna zakonodaja (Jamnik 2006). Ker soglasje ni bilo doseženo, je po izteku enoletnega roka MGRS samo pripravilo predlog zakonske novele, ki pa je prišla na dnevni red DZRS šele septembra. Tako je 28.7.2002 nastala pravna praznina glede omejevanja nedeljskega dela trgovin. Sledili sta še dve seji ESS, na katerih so se socialni partnerji dogovorili, da lahko trgovine obratujejo ob nedeljah, vendar le ob soglasju zaposlenih in ob povečanju dodatka za nedeljsko delo (SDTS 2002b).

Zato je sledilo še 5 bilateralnih pogajanj med delodajalci in sindikati, kjer pa se je zgodba ponovila (SDTS 2002a). Oba sindikata sta postavila preveč ekstremne zahteve, o katerih delodajalci sploh niso hoteli razpravljati. Nikakor niso hoteli pristati na več kot 50% dodatek, saj višjega dodatka ni imela nobena druga gospodarska panoga (Čerin 2006). Na tej točki je prišlo do zaostritve odnosov do te mere, da je SDTS večkrat popolnoma prekinil pogajanja (Kopuščar in Lorenčič 2003). Nadaljnja pogajanja tako niso izboljševala možnosti za uspešen dogovor, ampak so kvečjemu zaostrovala nasprotja med socialnimi partnerji.

³² V skladu s teorijo neokorporativizma bi morali odločitev sprejeti vsi trije socialni partnerji na podlagi konsenza.

5.3.3 Način reševanja odprtih vprašanj

Ta kazalec najbolj očitno kaže na neenakomerno razmerje moči med akterji omrežja, saj so se reševanja odprtih vprašanj lotevali v skladu s svojo močjo.

Delodajalci so se precej očitno zavedali svoje finančne, organizacijske, strokovne premoči in posledično boljše pogajalske pozicije nasproti sindikatom. Med seboj so ves čas aktivno sodelovali in enotno zastopali interese kapitala, medtem ko njihovo sodelovanje s sindikati ni bilo produktivno. Počutili so se tako močne, da so pogajanja spremljali dokaj pasivno. Striktno so vztrajali pri svojih stališčih, odklanjali so dogovore, s katerimi niso bili zadovoljni. Sindikatov niso jemali kot sebi enakopravnega partnerja, njihovih zahtev in celo groženj niso jemali resno, saj so bili prepričani, da jih sindikat ni sposoben uresničiti (predstavniki MGRS 2006; Lavrač 2006).

Medtem ko so se sindikati, kot šibkejša stran v pogajanjih, ves čas zavedali premoči delodajalcev. Bali so se, da jih bodo delodajalci izigrali ali s pozicijo moči ali pa z raznimi triki (Čerin 2006; Lavrač 2006). Zanimivo pa je, da kljub temu niso delovali enotno, v pogajanjih niso zastopali enotnih zahtev, ampak so se reševanja odprtih vprašanj lotili vsak na svoj način. SDTS je ves čas deloval zelo ofenzivno. Sprva je zelo aktivno iskal sredstva, s katerimi bi omejil nedeljsko delo in tako dosegel svoje cilje. Na pogajanja je prihajal z vedno novimi predlogi ter priganjal ostale pogajalce k bolj aktivnemu iskanju rešitev. (Lavrač 2006; Tilia 2006; predstavniki MGRS 2006). Ker na ta način ni dosegel svojih ciljev, je ubral drugo taktiko. Na ESS je podpisal dogovor o skupnem amandmaju k predlogu MGRS za spremembo 17. člena zakona o trgovini, vendar je podpis pogojeval s povišanjem dodatkov za nedeljsko delo. Na pogajanjih je nato načrtno postavil zelo visoke zahteve in s tem skušal delodajalce posredno prisilil v zaprtje trgovin, saj se jim obratovanje trgovin ob nedeljah zaradi visokih dodatkov ne bi izplačalo (Lavrač 2006; SDST 2002a). Ker tudi s to taktiko ni uspel omajati delodajalcev, se je na koncu zatekel še k uporabi neinstitucionaliziranih sredstev delovanja, ki so z vidika socialnega partnerstva manj sprejemljiva. Začel je z aktivnostmi za predhodni zakonodajni referendum, pri tem je sprejel podporo opozicijskih strank SDS in NSi ter

podporo cerkve,³³ hkrati pa je deloval tudi preko medijev ter svojih predstavnikov v poslanskih skupinah in državnem svetu (Lavrač 2006; Jamnik 2006; Tilia 2006; Čerin 2006). Na ta način je SDTS uspelo mobilizirati učinkovite vire politične moči, zaradi česar se je močno spremenilo razmerje moči med socialnimi partnerji. V nadaljnjem procesu reševanja problema nedeljskega dela so se med delodajalci in sindikati vzpostavila bolj enakopravna razmerja moči (Čerin 2006; Tilia 2006; Lavrač 2006).

Medtem je bil STS ves čas pogajanj dokaj neopazen akter, brez prave moči vplivanja na reševanje problematike. Za uveljavljanje svojih interesov je uporabljal le institucionalizirana sredstva, ustaljene načine delovanja, ki pa zaradi strategij, delovanja drugih pogajalcev niso prišli do izraza (Tilia 2006; Jamnik 2006).

Presenetljivo je bila v proučevanem primeru oslABLJENA moč MGRS, kot predstavnika države, k čemur je prispevala predvsem zmeda glede pristojnosti nad posameznimi odprtimi vprašanji. V primeru nedeljskega dela je šlo namreč za dve ločeni problematiki, ki bi načeloma morali biti v pristojnostih dveh različnih ministrstev, in sicer problem nedeljskega dela v pristojnosti MGRS, problem dodatkov za nedeljsko delo pa v pristojnosti MDDSZRS. Vendar je bilo od vsega začetka v reševanje obeh problematik aktivno vključeno le MGRS (Tilia 2006), ki pa ni imelo realnih vzvodov za reševanje problema ustreznih dodatkov za nedeljsko delo.³⁴ Zato je bilo na strani MGRS čutiti pomanjkanje strategije reševanja odprtih vprašanj (Tilia 2006). MGRS je, kot tretji socialni partner, spremljalo in usmerjalo pogajanja v vlogi tihega opazovalca, ki skrbi za prenašanje sprejetih dogovor v zakonodajo (predstavnik MGRS 2006).

³³ Nedeljsko delo trgovin je zelo kritično obsodila Komisija za pravičnost in mir pri Škofovski konferenci (Čerin 2006).

³⁴ Z referendumom je bilo MGRS postavljeno v zelo nerodno situacijo. Referendum je bil razpisan proti njegovemu zakonu, sam vzrok za referendum pa so bila neuspešna pogajanja glede dodatkov za nedeljsko delo, ki spadajo na področje delovnega prava, ki pa je v pristojnosti MDDSZRS. Tako so se posledice neurejenih odnosov na delovnopravnem področju prenašale na področje obratovalnega časa trgovin (predstavnik MGRS 2006).

5.3.4 Kvaliteta interakcije

Kvaliteta pogajanj med socialnimi partnerji, tako glede nedeljskega dela kot glede višine dodatka za nedeljsko delo, je bila v obdobju pred referendumom na zelo nizki ravni. Pogajanja niso potekala v skladu z načeli socialnega partnerstva, ampak so bila zaznamovana s konfliktnimi odnosi ter zelo nizko pogajalsko kulturo (Tilia 2006; Jamnik, 2006; Lavrač, 2006). Na sejah je prihajalo do nestrpnosti, žalitev, groženj,³⁵ izsiljevanja, zapuščanja sej, prekinjanja pogajanj (Čerin 2006). Med socialnimi partnerji je vladala velika stopnja nezaupanja (Čerin 2006; predstavnik MGRS 2006). Vse to pa je zelo oteževalo sklenitev kompromisa med obema pogajalskima stranema. Po mnenju predsednika SDTS je bil to stran vržen napor in čas za pitje kave in sokov (Lavrač 2006).

Tako se predstavnikom delodajalcev in sindikatov v 11 pogajanjih, od aprila 2002 do aprila 2003, ni uspelo dogovoriti in podati skupnega predloga ureditve nedeljskega dela. Zato je moralo MGRS pred iztekom enoletnega roka, ki ga je določilo ustavno sodišče, samo pripraviti predlog spremembe 17. člena zakona o trgovini. S predlogom, ki je dopuščal le 6 delovnih tednov v letu, je MGRS predlagalo rešitev, ki je šla predvsem na roko sindikatom (SDTS 2002; Kopušar in Lorenčič 2003).

Naslednja pogajanja, ki so potekala med vsemi tremi socialnimi partnerji znotraj ESS, so bila veliko bolj produktivna, saj so socialni partnerji že na drugi seji avgusta 2002 sprejeli skupni amandma k vladnemu predlogu spremembe zakona o trgovini (SDTS 2002). To je bil prvi uspešen dogovor glede nedeljskega dela, ki je odražal interese vseh treh socialnih partnerjev v približno enakem razmerju. Dogovor je določal, da trgovine lahko obratujejo ob nedeljah, vendar le če pridobijo soglasje zaposlenih ter če se poveča dodatek za nedeljsko delo. S tem dogovorom so se sindikati odpovedali prepovedi nedeljskega dela in delodajalcem pustili delovne tedne, v zameno pa so delodajalci pristali na obvezno pridobitev soglasja zaposlenih za nedeljsko delo ter povečanje dodatkov za delo ob nedeljah. Ta dogovor je bil vnesen v novi zakon o trgovini oktobra 2002. Vendar so bili z novo zakonsko ureditvijo nedeljskega dela

³⁵ Obe strani sta se posluževali groženj. Sindikati so grozili z referendumom, če jim delodajalci ne bodo povečali dodatka za nedeljsko delo, delodajalci pa z odpuščanju delavcev, če bodo trgovine ob nedeljah zaprte (Čerin 2006).

zadovoljni le delodajalci. SDTS je namreč po neuspešnih kolektivnih pogajanjih glede višine dodatka za nedeljsko delo odstopil od dogovora, marca 2003 pa je začel z referendumskimi aktivnostmi za omejitev nedeljskega dela le na 10 nedelj v letu (SDTS 2003). Z uspelim referendumom je SDTS uveljavil svoje interese, ki pa so z vnašanjem v zakonodajo dokaj zvedeneli. Zaradi številnih nejasnosti in izjem je zakon v končni fazi izpadel popolnoma drugače, kot so si zamislili sindikati, tako da v končni fazi z njim ni bil zadovoljen nihče, ne delodajalci niti sindikati (Tilia 2006).

Že omenjena pogajanja glede višine nedeljskega dela, ki so se začela septembra 2002, so bila prav tako dolgo časa neuspešna. Po številnih prekinitvah so privedla do kompromisne rešitve šele po tem, ko je SDTS že začel z aktivnostmi za predhodni zakonodajni referendum. V okviru spremembe kolektivne pogodbe dejavnosti trgovine Slovenije, so se delodajalci in sindikati junija 2003 dogovorili za 65% dodatek v letu 2003 ter 75% dodatek v letu 2004 (Čerin 2006; predstavnik MGRS 2006; Sprememba kolektivne pogodbe dejavnosti trgovine Slovenije 2003). Ta dogovor je v veliko večji meri odražal interese delodajalcev. Le-ti so v primerjavi s sindikati pristali na bistveno manjše odstopanje od svojih prvotnih zahtev, saj so dodatek povečali za 25%. Sindikata pa sta morala svoje zahteve spustil s prvotnih 130 (SDTS) oz. 100% (STS) na 75% dodatka (Goljevšček 2003a).

5.4 Sklepne ugotovitve analize kazalcev

Na podlagi analize kazalcev formalne strukture lahko potrdim, da je bila strukturna moč med socialnimi partnerji v proučevanem primeru neenakomerno razporejena, in sicer v korist države oz. MGRS kot predstavnika države in GZS. Tako lahko potrdim svojo prvo hipotezo:

»Čeprav so se akterji omrežja deklarativno zavezali, da bodo med seboj enakopravni socialni partnerji, formalna struktura omrežja postavlja določene akterje v privilegiran položaj in jim s tem zagotavlja večjo strukturno moč v primerjavi z ostalimi akterji.«

Formalno država, v primerjavi z civilnodružbenimi skupinami, vedno razpolaga s strukturno premočjo. Država je namreč skupek institucij, znotraj katerih je centralizirana avtonomna, suverena oblast na določenem teritoriju. Ima monopol nad uporabo fizične prisile, nad političnim odločanjem, pobiranjem davkov ter kontrolo nad ekonomskimi, finančnimi, monetarnimi politikami, kar državi prinaša tudi ogromne finančne vire. Za nemoteno delovanje državnih struktur, izvajanje državnih odločitev ter javnih politik skrbi stabilna, lojalna in dobro usposobljena državna administracija (Smith 1993: 52-54).

Strukturna moč MGRS kot predstavnika države v socialnem partnerstvu pa izvira iz strukturne moči države, zato je kljub deklarativno določenemu enakopravnemu statusu vseh treh socialnih partnerjev ministrstvo najmočnejši socialni partner. Hkrati pa je tudi edini, ki lahko v okviru svojih pristojnosti predlaga zakone ter prenaša skupne partnerske dogovore v zakonodajni postopek (Internet 1).

Večja strukturna moč GZS izvira iz njenega obveznega članstva za vse gospodarske subjekte. Ker je moč predstavniških organizacij dela in kapitala odvisna predvsem od njihovega članstva, pa obvezno članstvo GZS postavlja v bistveno boljšo pogajalsko pozicijo. Država ji je torej z zakonom o gospodarski zbornici podelila bistveno večjo strukturno moč kot ostalim delodajalskim združenjem ter sindikatom, katerih članstvo je prostovoljno. Zaradi obveznega članstva je bil status GZS, kot ene izmed predstavnic interesov delodajalcev v socialnem dialogu, ves čas podvržen številnim kritikam. Kljub vsemu se je obvezno članstvo ohranilo vse do leta 2006, ko je bilo z novim Zakonom o gospodarskih zbornicah odpravljeno. Tako bo v bližnji prihodnosti zelo zanimivo spremljati, kakšno razmerje moči se bo vzpostavilo med predstavniki delodajalcev in posledično med socialnimi partnerji.

Tudi analiza kazalcev interakcije med akterji je pokazala, da so socialni partnerji pri svojem delovanju v praksi razpolagali z različno močjo. Socialni partnerji so se sicer pogajali in sodelovali pri reševanju problematike, vendar to sodelovanje ni prispevalo k produktivnemu iskanju kompromisne rešitve, v kateri bi bili približno enakomerno zastopani interesi vseh vpletenih strani. Na pogajanjih je vladala zelo nizka pogajalska kultura. Z vsakimi nadaljnjimi pogajanjmi so se odnosi vedno bolj zaostrovali, s čimer se je

manjšala možnost za uspešen dogovor. Vendar na podlagi teh ugotovitev ne morem popolnoma potrditi druge hipoteze, ki se glasi:

»Neenakomerno razmerje moči v strukturi omrežja prinaša določenim akterjem v praksi večjo moč kot drugim«.

Strukturna moč se namreč v primeru MGRS in SDTS ne potrjuje skozi njuno delovanje v praksi. MGRS je v praksi razpolagalo z nižjo močjo, za kar gre pripisati krivdo predvsem dejstvu, da ni bilo resorno ministrstvo za reševanje problema nedeljskega dela, medtem ko je SDTS uspelo z uporabo neinstitutiziranih sredstev delovanja v praksi mobilizirati vire, ki so mu prinesli zelo veliko moč in močno spremenili obstoječe neenakomerno razmerje moči. Po uspelem referendumu so se med akterji vzpostavila bolj enakopravna razmerja moči.

Tako lahko zaključim le, da je bilo socialno partnerstvo v proučevanem primeru nezmožno za reševanje problema nedeljskega dela zaradi neenakomernega razmerja moči med akterji, medtem ko za to ni kriva le formalna struktura proučevanega omrežja, ampak tudi drugi dejavniki. Sodeč po izjavah intervjuvancev, je eden izmed glavnih vzrokov za to odpoved socialnega partnerstva, ki naj bi mu botrovala predvsem kratka zgodovina socialnega dogovarjanja pri nas. Postopki socialnega dialoga še niso povsem utečeni, pogajalcem primanjkuje izkušenj in znanja o tem, kako uspešno sklepati kompromise, načela socialnega partnerstva še niso sprejeta kot danosti (Lavrač 2006; Tilia 2006; Jamnik 2006; predstavnik MGRS 2006; Čerin 2006). Za bolj produktivno sodelovanje med socialnimi partnerji bo v prihodnje potrebno še marsikaj postoriti. Morda lahko k temu pripomore tudi pričujoča raziskava.

6. SKLEP

Socialni partnerji, kljub deklarativno določenemu socialnemu partnerstvu, v praksi niso uspeli doseči kompromisne rešitve problema nedeljskega dela, saj med seboj niso bili enakopravni partnerji, ampak so razpolagali z različno močjo. Na podlagi zbranih rezultatov analize lahko zaključim, da je bilo neenakomerno razmerje moči med socialnimi partnerji eden izmed vzrokov za neučinkovitost socialnega partnerstva v proučevanem primeru. S tem se je strukturni vidik proučevanja javnopolitičnih omrežij izkazal kot zelo uporabno analitično orodje za raziskovanje dinamike odnosov med akterji omrežja, hkrati pa tudi kot pristop z določeno razlagalno vrednostjo, ki omogoča raziskovanje vzročno-posledičnih povezavah med strukturo javnopolitičnega omrežja ter javnopolitičnimi izidi. Kljub temu se pridružujem mnenju številnih avtorjev, ki menijo, da je razlagalna moč koncepta še dokaj omejena (Daugbjerg 1998: 23-26). Vendar menim, da se v konceptu skriva še ogromen razvojni potencial. Smiselno bi bilo predvsem podrobneje ter bolj sistematično definirati strukturne razsežnosti javnopolitičnih omrežij. Znotraj Daugbjergove tipologije (Daugbjerg 1993: 41-44), iz katere sem izhajala pri definiranju kazalcev proučevanih dimenzij omrežja, sem namreč pogrešala bolj natančne opredelitve posameznih dimenzij in tipov javnopolitičnih omrežij. Daugbjergova omrežna lestvica namreč natančno opredeljuje le skrajna dva tipa (javnopolitična skupnost ter tematsko omrežje), medtem ko se vsi ostali možni tipi omrežij nahajajo nekje vmes (Daugbjerg 1998: 44).

Skozi rezultate analize proučevanega omrežja pa se odraža tudi stanje neokorporativizma na področju trgovinske dejavnosti. V Sloveniji obstaja določena stopnja institucionalizacije socialnega partnerstva, znotraj katere so oblikovana neokorporativna razmerja med predstavniki interesov dela, kapitala in države. V ESS, kot najvišji instituciji socialnega partnerstva, poteka tripartitni socialni dialog med vsemi tremi socialnimi partnerji. S kolektivnimi pogajanjem poteka bipartitni socialni dialog, znotraj katerega predstavniki dela in kapitala določajo pogoje nakupa in prodaje delovne sile, država pa nastopa kot tihi partner, ki postavlja formalna pravila bipartizma.

Medtem ko formalna struktura kaže na dokaj razvita neokorporativna razmerja med socialnimi partnerji, pa dinamika odnosov med njimi v praksi ni vedno

neokorporativna. Tako so se v primeru nedeljskega dela socialni partnerji sicer pogajali glede skupne kompromisne rešitve, vendar med njimi ni bilo pravega partnerskega sodelovanja. Namesto partnerskih odnosov so prevladovali konfliktni odnosi, socialni partnerji pa se pri uresničevanju svojih interesov niso posluževali zgolj formalnih institucionaliziranih sredstev delovanja, ampak tudi drugih, neformalnih sredstev. Na podlagi Van Waardenove (1992: 52) tipologije javnopolitičnih omrežij bi lahko zaključila, da je šlo v proučevanem primeru za prepletanje prvin neokorporativizma s prvinami pluralizma.

7. LITERATURA IN VIRI

Samostojne publikacije:

1. Bealey, Frank (1999): The Blackwell dictionary of political science. A user's guide to its terms. Oxford: Blackweel Publishers.
2. Bohinc, Rado (2000): Nova delovna razmerja. Kolektivna delovna razmerja in pogodba o zaposlitvi. Ljubljana: FDV.
3. Bučar, Bojko, Zlatko Šabič, Milan Brglez (2000): Navodila za pisanje – seminarske naloge in diplomskega dela. Ljubljana: FDV.
4. Burnham, Peter; Gilland, Karin; Grant, Wyn, Layton-Henry, Zig (2004): Research methods in politics. New York: Palgrave Macmillan.
5. Cahn, A. Matthew (1995): Public policy: the essential readings. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
6. Cawson, Alan (1986): Corporatism and political theory. New York: Basil Blackwell.
7. Cerny, G. Philip (1990): The Changing arhitecture of politics. Structure, Agency and the Future ot the State. London: Sage Publications.
8. Daugbjerg, Carsten (1997): Farmers's Influence in East-West Integration in Europe: Policy Networks and Power. Esbjerg: TKI working papers on European Integration and Regime Formation, South Jutland University Press.
9. Daugbjerg, Carsten (1998): Policy networks under pressure. Pollution control, policy reform and the power of farmers. Brookfield, Singapore, Sydney: Ashgate Publishing.
10. Dye, R. Thomas (1995): Understanding public poplcy. New Jersey, Englewood Cliffs: Prentice Hall.
11. Dunn, William (1981): Public policy analysis : an introduction. Engelwood Cliffs: Prentice Hall.
12. Flere, Sergej (2000): Sociološka metodologija. Temelji družboslovnega raziskovanja. Maribor: Pedagoška fakulteta Maribor.
13. Grdešić, Ivan (1995): Političko odlučivanje. Zagreb: Alinea.
14. Južnič, Stane (1992): Diplomska naloga – napotki za izdelavo. Ljubljana: Amalietti.
15. Kavčič, Bogdan (1991): Sodobna teorija organizacije. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

16. Kavčič, Bogdan; Lukan, Andrej; Mesner-Andolšek, Dana; Čibron, Andreja (1991): Stavke. Ljubljana: Zdravstveno in publicistično središče.
17. Kavčič, Bogdan (1996): Spretnost pogajanja. Kranj: Založba Moderna organizacija, FOV.
18. Kustec, Simona (1999): Teorija policy omrežij. Primer telekomunikacij. Ljubljana: Diplomsko delo.
19. Lukšič, Igor (1994a): Liberalizem versusu korporativizem. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
20. Lukšič, Igor (2001): Politični sistem Republike Slovenije. Očrt. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
21. Marolt, Gregor (2005): Primerjava modela industrijskih odnosov v Sloveniji in na Danskem. Ljubljana: Diplomsko delo.
22. Molina, Oscar in Rhodes, Martin (2002): Corporatism: The past, present and future of a concept. Florence: Department of Social and Political Science, European University Institute.
23. Parsons, Wayne (1995): Public policy. An introduction to the theory and practice of policy analysis. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar.
24. Salamon, Michael (1998): Industrial relations – theory and practice. London, New York, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore, Madrid, Mexico city, Munich, Paris: Prentice Hall.
25. Smith, J. Martin (1993): Pressure power & policy. State autonomy and policy networks in Britain and the United States. New York, London, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore: Harvester Wheatsheaf.
26. Sruk, Vlado (1995): Leksikon politologije. Maribor: Založba Obzorja.
27. Stanojević, Miroslav (1996): Socialno partnerstvo. Modeli industrijskih odnosov ob koncu 20. stoletja. Ljubljana: ČZP Enotnost.
28. Verbinc, France (1989): Slovar tujk. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Članki v revijah oz. zbornikih:

1. Adam, Frane (1994): »Demokracijski korporativizem v luči razvojne strategije majhnih držav«. Sindikati in neokorporativizem na Slovenskem. Družboslovne razprave, letnik X, št. 17-18, Ljubljana, str. 17-29.
2. Bibič, Adolf (1995): »Interesne skupine in politika«. V: Lukšič, Igor (ur.): Interesna združenja in lobiranje, str. 1-18. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
3. Borzel, Tanja (1997): »What's so special about policy networks? – An exploration of the concept and its usefulness in studying European governance.« European integration online papers (EIoP) letnik 1, št. 16, str. 1 – 28. Dostopno na <http://eiop.or.at/eiop/text/1997-016a.htm> (23.6.2004).
4. Brezovnik, Alenka in Lacič, Marjan (2004): »Ob nedeljah "nonstop". Do dokončne odločitve ustavnega sodišča so trgovine ob nedeljah lahko odprte«. Dnevnik, 10.7.2004. Dostopno na <http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=88683> (16.3.2004).
5. Brezovšek, Marjan (1995): »Interesen skupine in politični sistem«. V: Lukšič, Igor (ur.): Interesna združenja in lobiranje, str. 19-34. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
6. Černoga, Meta in Milostnik, Tina (2003): »Nedeljski nakupovalni vozički na referendum«. Dnevnik, 1.3.2003. Dostopno na <http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=44812> (13.3.2004).
7. Fink Hafner, Danica (1994): »Sindikati v procesu oblikovanja politik«. Sindikati in neokorporativizem na Slovenskem. Družboslovne razprave, letnik X, št. 17-18, Ljubljana, str. 30-47.
8. Fink-Hafner, Danica (1998a): »(Pre)oblikovanje policy omrežij v kontekstu demokratičnega prehoda – Slovenski priemer.« Teorija in praksa, let 35, št. 5, str. 830-849.
9. Fink-Hafner, Danica (1998b): »Raziskovanje policy omrežij.« Teorija in praksa, let 35, št. 5, str. 816 – 829.
10. Fink-Hafner, Danica (2002a): »Analiza politik – akterji, modeli in načrtovanje politike skupnosti«. Jadranje po nemirnih vodah menedžmenta nevladnih organizacij. Radio študent, Študentska organizacija Univerze v Ljubljani, Visoka šola za management Koper, str. 105 – 123.

11. Fink-Hafner, Danica (2002b): »Modeli za analizo javnih politik«. V: Fink-Hafner, Danica in Lajh, Damjan (ur.): Analiza politik, str. 171-186. Ljubljana: FDV.
12. Fink-Hafner, Danica (2002c): »Znanost »o« javnih politikah in »za« javne politike.« V: Fink-Hafner, Danica in Lajh, Damjan (ur.): Analiza politik, str. 7-26. Ljubljana: FDV.
13. Goljevšček, Katja (2003a): »Trgovski referendum še visi v zraku«. Dnevnik, 14.5.2003. Dostopno na <http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=50405> (16.3.2004).
14. Goljevšček, Katja (2003b): »Nedeljsko delo v trgovini bo od julija bolje plačano«. Dnevnik, 19.6.2003. Dostopno na <http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=53448> (16.3.2004).
15. Haller, Brigitt (1997): »Socialno partnerstvo v novih demokracijah vzhodne Evropa: Češka, Slovaška, Slovenija«. Teorija in praksa, let. 34, št. 2, str. 264-270.
16. Jaklič, Marko (1994): »Demokracijski korporativizem kot element specifičnega strateškega usmerjanja majhnih gospodarstev«. Slovenska ekonomska revija, letnik 45, št. 1-3, str. 169-177.
17. Jordan, Schubert (1992): »Introduction. A preliminary ordering of policy networks labels«. European Journal of Political Research, tematska številka o Policy Networks, let. 21, št. 1-2, str. 1-27.
18. Karlhofer, Ferdinand (1999): »Nacionalni korporativizem in socialni dialog v EU«. Teorija in praksa, let. 36, št. 2, str. 312-326.
19. Kanjuo Mrčela, Aleksandra (1994): »Sindikati in privatizacija«. Družboslovne razprave, letnik X, št. 17-18, Ljubljana, str. 107-119.
20. Kocmur, Majda (1995): »Izkušnje socialnega partnerstva v Sloveniji po letu 1990 z vidika delodajalcev«. V: Lukšič, Igor (ur.): Interesna združenja in lobiranje, str. 221-233. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
21. Kolarič, Zinka (1995): »Programi javnih del na področju socialnega varstva. Rezultati evalvacijske študije«. Teorija in praksa, let. 32, št. 7-8, str. 622-635.
22. Kopušar, Sebastajn in Lorenčič, Mojca (2003): »Nedeljski referendum - bitka brez zmagovalcev? Dnevnikova okrogla miza: odpiralni čas trgovin«. Dnevnik, 13.9.2003. Dostopno na <http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=60153> (1.3.2004).

23. Kopušar, Sebastijan (2006): »Delavcem dodatek, trgovcem nedelje«. Dnevnik, 10.6.2006. Dostopno na <http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=184134> (19.6.2006).
24. Kotar, Mirjam (2002): »Država kot javnopolitični igralec«. V: Fink-Hafner, Danica in Lajh, Damjan (ur.): Analiza politik, str. 49-66. Ljubljana: FDV.
25. Krašovec, Alenka (1997): »Odnosi med upravo, politiko in interesnimi skupinami«. V: Brezovšek, Marjan (ur.): Demokracija – vladanje in uprava v Sloveniji, str. 293-300. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
26. Kustec Lipicer, Simona (2002): »Javnopolitična omrežja«. V: Fink-Hafner, Danica in Lajh, Damjan (ur.): Analiza politik, str. 67-81. Ljubljana: FDV.
27. Lah, Marko (1998): »Ekonomski vidik policy omrežij«. Teorija in praksa, letnik 35, št. 5, str. 861-876.
28. Lukšič, Igor (1994b): »Socilano partnerstvo: kako naprej?« Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo, letnik 22, št. 168-169, str. 11.
29. Lukšič, Igor (1995): »Interest organisations in the field of social partnership«. V: Lukšič, Igor (ur.): Interesna združenja in lobiranje, str. 205-220. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
30. Lukšič, Igor (1997): »Changing patterns of social partnership«. V: Fink-Hafner, Danica in Robbins, John R. (ur.): Making a new nation: The formation of Slovenia, str. 106-113. Aldershot, Brookfield, Singapore, Sydney: Dartmouth.
31. Lukšič, Igor (2003): »Corporatism packaged in pluralist ideology - the case of Slovenia«. Communist and Post-communist Studies, vol 36, 509 – 525.
32. Mandič, Srna (1998): »Stanovanjska politika in policy omrežja«. Teorija in praksa, let. 35, št. 5. str. 895-917.
33. Marsh, David (1993): »The Policy Network Concept in British Political Science: Its Applicability for Central and Eastern Europe«. Budapest Papers on Democratic Transition, Hungarian Center for Democracy Studies Foundation, št. 71, Budapest, str. 1-36.
34. Matos, Urša (2003): »Prodajalci so novodobni sužnji -Sindikalist Franci Lavrač.« Mladina, št. 28, 14. julij 2003. Dostopno na <http://www.mladina.si/tehdnik/200328/clanek/intervju/> (14.3.2004).

35. Mesner Andolšek, Dana (1994): »Sindikati in management (delodajalci): Waffengleichheit?«. Družboslovne razprave, let. 10. št. 17/18, str. 92-106.
36. Molina, Oscar; Rhodes, Martin (2002): »Corporatism: The past, present and future of a concept«. Annual review of political science. Dostopno na <http://polisci.annualreviews.org> (23.5.2006).
37. Pal, Leslie (1987): »Policy players«. Public policy analysis. An introduction, Methuen, Toronto-New York-London-Sydney-Aukland, str. 102-124.
38. Stanojević, Miroslav (1992): »Akteji industrijskih odnosov in postkomunizem: kako sproducirati trg?«. Družboslovne razprave, let. 9, št. 14, str. 63-72.
39. Stanojević, Miroslav (1994): »Neokorporativizem na Slovenskem?« Sindikati in neokorporativizem na Slovenskem. Družboslovne razprave, letnik X, št. 17-18, Ljubljana.
40. Stanojević, Miroslav in Omerzu, Mojca (1994): »Javnomnenjske podobe sindikatov«. Družboslovne razprave, letnik X, št. 17-18, Ljubljana, str. 120-140.
41. Stanojević, Miroslav (1995): »Sindikati in (de)stabilizacija političnega prostora«. V: Lukšič, Igor (ur.): Interesna združenja in lobiranje, str. 191-204. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
42. Stanojević, Miroslav (1997): »Tripartitni potencial slovenskih sindikatov v primerjalni perspektivi«. Teorija in praksa, letnik 34, št. 2, marec-april 1997, str. 295-306.
43. Stanojević, Miroslav (1998): »Delovni odnosi, sindikati in participacija zaposlenih«. V: Stanojević, Miroslav in Možina, Stane (ur.): Management kadrovskih virov, str. 389-407. Ljubljana: FDV.
44. Stanojević, Miroslav (2001a): »Uvod«. V: Stanojević, Miroslav (ur.): Uspešna nedozorelost – socialne institucije in kakovostna proizvodnja v Sloveniji, str. 6- 26. Ljubljana: FDV.
45. Stanojević, Miroslav; Barbara Rajgelj; Miha, Potočnik (2001b): »Industrijski odnosi v Sloveniji«. V: Stanojević, Miroslav (ur.): Uspešna nedozorelost – socialne institucije in kakovostna proizvodnja v Sloveniji, str. 74-92. Ljubljana: FDV.
46. Stanojević, Miroslav (2001c): »Uspešna nedozorelost: primerjava industrijskih odnosov v Sloveniji in Madžarski«. V: Stanojević, Miroslav (ur.): Uspešna

- nedozorelost – socialne institucije in kakovostna proizvodnja v Sloveniji, str. 210-243. Ljubljana: FDV.
47. Stanojević, Miroslav (2001d): »Delojemalska razmerja in podjetniška politike: primer treh podjetij«. V: Stanojević, Miroslav (ur.): Uspešna nedozorelost – socialne institucije in kakovostna proizvodnja v Sloveniji, str. 112-136. Ljubljana: FDV.
 48. Stanojević, Miroslav (2002): »Socialni dialog na mikro ravni?« Industrijska demokracija, št. 11, Ljubljana, str. 3-8.
 49. Tomc, Gregor (1994): »Politične orientacije slovenskih sindikatov«. Sindikati in neokorporativizem na Slovenskem«. Družboslovne razprave, letnik X, št. 17-18, Ljubljana, str. 64-75.
 50. Trtnik, Samo (2006): »Minister Vizjak rešuje spor o trgovinah. Ključ do rešitve vprašanja nedeljskega dela trgovin je zaščititi delavca v trgovini pred izkoriščanjem«. Dnevnik, 17.2.2006. Dostopno na <http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=166244> (19.6.2006).
 51. Van Waarden, Frans (1992): »Dimensions and types of policy networks«. European Journal of Political Research, tematska številka o Policy Networks, let. 21, št. 1-2, str. 29-52.
 52. Vehovar, Urban (1994): »Socialdemokracija, sindikati, korporativizem?« Družboslovne razprave, letnik 10, št. 17-18, str. 48-63.
 53. Vodovnik, Zvone (1994): »Socialno partnerstvo kot element soupravljanja zaposlenih«. Podjetje in delo, letnik 18, št. 3, str. 203.
 54. Vodovnik, Zvone (1998): »Pravna ureditev zaposlovanja in dela«. V: Stanojević, Miroslav in Možina, Stane (ur.): Management kadrovskih virov, str. 305-352. Ljubljana: FDV.

Intervjuji:

2. Čerin, Aleš - predsednik Sekcije za trgovino pri ZSD, dne 19.7.2006.
3. Jamnik, Tinka - izvršna sekretarka STS pri KS 90, dne 29.6.2006.
4. Kovač, Jože – sekretar Združenja za trgovino pri GZS, dne 21.4.2004.
5. Lavrač, Franc – predsednik SDTS, dne 22.4.2004.
6. Lavrač, Franc – predsednik SDTS, dne 28.6.2006.

7. Predstavnik Ministrstva za gospodarstvo RS,³⁶ dne 16.6.2006.
8. Tilia, Mateja - sekretarka Združenja za trgovino pri GZS, dne 30.6.2006.

Zakoni in ostali pravni akti:

1. (1994) Dogovor o politiki plač v gospodarstvu za leto 1994. Uradni list RS, št. 23/94 z dne.
2. (1998) Kolektivna pogodba dejavnosti trgovine Slovenije. Uradni list RS, št. 10/1998 z dne 12. 2. 1998. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199810&stevilka=442> (23.2.2004).
3. (2001) Odločba Ustavnega sodišča, U-I-16/98, dne 5.7.2001. Dostopno na <http://odlocitve.us-rs.si/usrs/us-odl.nsf/o/0CF6A2001264AD15C125717200288B25> (14.3.2006).
4. (1994) Pravila delovanja Ekonomsko-socialnega sveta. Uradni list RS, št. 59/1994.
5. (2003) Sprememba kolektivne pogodbe dejavnosti trgovine Slovenije. Uradni list RS, št. 73/2003 z dne 29.7.2003. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200373&stevilka=3579> (23.2.2004).
6. (1991) Ustava Republike Slovenije. Uradni list RS, št. 33/91 z dne 28.12.1991. Dostopno na <http://www.dz-rs.si/?id=150> (23.2.2004).
7. (2002) Zakon o delovnih razmerjih (ZDR). Uradni list RS, št. 42/2002 z dne 15.5.2002. Dostopno na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&sm=k&q=zakon+o+delovnih+razmerjih&mandate=-1&unid=SZ|C12563A400338836C1256BA500446EDA&showdoc=1> (2.3.2006).
8. (2006) Zakon o gospodarskih zbornicah (ZGZ). Uradni list RS, št. 60/2006 z dne 9. 6. 2006. Dostopno na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&mandate=-1&vt=7&cl=G&unid=SZ|C12563A400338836C125717A0045A61A&showdoc=1> (2.3.2006).
9. (2006) Zakon o kolektivnih pogodbah (ZKolP). Uradni list RS, št. 43/2006 z dne 21.4.2006. Dostopno na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&mandate=-1&vt=7&cl=G&unid=SZ|C12563A400338836C125717A0045A61A&showdoc=1>

³⁶ Predstavnik MGRS želi ostati anonimen, saj meni, da omemba njegovega imena ni relevantna. Odgovori na zastavljena vprašanja se ne nanašajo na njegovo osebno mnenje o problematiki nedeljskega dela, temveč na uradno mnenje ministrstva.

- [rs.si/index.php?id=101&sm=k&q=kolektivna+pogodba&mandate=-1&unid=SZ|C12563A400338836C1257147004110A3&showdoc=1](http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&sm=k&q=kolektivna+pogodba&mandate=-1&unid=SZ|C12563A400338836C1257147004110A3&showdoc=1) (2.3.2206).
10. (2005) Zakon o praznikih in dela prostih dnevih v Republiki Sloveniji (ZPDPD-UPB1). Uradni list RS, št. 112/2005 z dne 15.12.2005. Dostopno na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&sm=k&q=Zakon+o+praznikih+in+dela+prostih+dnevih+v+R+Sloveniji+&mandate=-1&unid=UPB|664C330971CF523AC12570A5005017AD&showdoc=1> (2.3.2006).
 11. (1993) Zakon o reprezentativnosti sindikatov (ZRS). Uradni list RS, št. 13/1993 z dne 12.3.1993. Dostopno na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&vt=47&sm=k&q=Zakon+o+reprezentativnosti+sindikatov&mandate=-1&unid=SZ|D50A1D9CA5274052C125662B0038E5C1&showdoc=1> (2.3.2006).
 12. (2002) Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o trgovini (ZT-A). Uradni list RS, št. 96/02 z dne 14.11.2002. Dostopno na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&vt=7&sm=k&q=Zakon+temeljnih+pravica+iz+delovnega+razmerja&mandate=1&cl=T&o=10&unid=SZ|C12563A400338836C1256C5D001D77C5&showdoc=1> (2.3.2006).
 13. (2004) Zakon o spremembah zakona o trgovini (ZT-B). Uradni list RS, št. 22/04 z dne 10.3.2004. Dostopno na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&vt=7&sm=k&q=Zakon+temeljnih+pravica+iz+delovnega+razmerja&mandate=1&cl=T&o=10&unid=SZ|C12563A400338836C1256E4600305A33&showdoc=1> (2.3.2006).
 14. (2006) Zakon o spremembah zakona o trgovini (ZT-C). Uradni list RS, št. 7/06, z dne 24.1.2006. Dostopno na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&sm=k&q=zakon+o+trgovini&mandate=-1&unid=SZ|C12563A400338836C12570DE002A45C5&showdoc=1> (2.3.2006).
 15. (1993): Zakon o trgovini (ZT). Uradni list RS, št. 18/93 z dne 9.4.1993. Dostopno na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&mandate=-1&vt=47&cl=T&unid=SZ|25647C6D616B1DBEC125662B00295EFE&showdoc=1> (2.3.2006).

16. (2004) Zakon o trgovini (ZT-UPB2). Uradni list RS, št. 69/04 z dne 24.6.2004. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=200469&dhid=70419> (2.3.2006).
17. (2006) Zakon o trgovini (ZT-UPB3). Uradni list RS, št. 69/04 z dne 24.6.2004. Dostopno na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&sm=k&q=Zakon+o+trgovini&mandate=-1&unid=UPB\F8AE043BB9416BA0C12570F4002E8220&showdoc=1> (2.3.2006).

Ostali viri:

1. Dekleva, Janez; Geržina, Suzana; Klužer Franci; Meglič, Janja; Palandačič, Mišo; Rosksandič, Metka; Sever, Bojan; Vodovnik, Zvone (2000): Socialno partnerstvo v poklicnem in strokovnem izobraževanju. Ljubljana: Nacionalni observatorij Slovenije za poklicno izobraževanje in usposabljanje.
2. Kaluža, Ladislav (2003): Neobjavljeno gradivo - Operativni in vsebinski načrt promocije in drugih aktivnosti sindikata delavcev trgovine Slovenije pred referendumom. Ljubljana: SDTS.
3. SDTS (2001-2002): Arhiv – Pogajanja glede 17. člena Zakona o trgovini. Ljubljana: SDTS.
4. SDTS (2002a): Arhiv - Aneks k kolektivni pogodbi dejavnosti trgovine. Ljubljana: SDTS.
5. SDTS (2002b): Neobjavljeno gradivo – Spreminjali smo izrazito liberalni režim obratovalnega časa prodajaln. Ljubljana: SDTS.
6. SDTS (2003): Arhiv – Referendum. Ljubljana: SDTS.

Internetni viri:

1. Internet 1: (2005) Informacija o stanju pri delovanju ekonomsko-socialnega sveta in dosedanjem dogovarjanju socialnih partnerjev v republiki Sloveniji. Vladno poročilo, št. 01303-1/2005/4, Ljubljana, 14.04.2005. Dostopno na [http://193.2.236.95/dato3.nsf/OC/050415155619A/\\$file/20sv13.doc](http://193.2.236.95/dato3.nsf/OC/050415155619A/$file/20sv13.doc) (24.5.2006).

2. Internet 2: (2003) Poročilo o izidu glasovanja in o izidu predhodnega zakonodajnega referenduma v zvezi s predlogom zakona o spremembi Zakona o trgovini. Poročilo Republiške volilne komisije, št. 10-5/00-9/03, dne 30.09.2003. Dostopno na <http://www.gov.si/rvk/referendum200303/index.html> (17.6.2006).
3. Internet 3: (2003) »Referendum o obratovalnem času prodajaln septembra?«. Dnevnik, 23.5.2003. Dostopno na <http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=51284> (14.3.2004).
4. Internet 4: (2006) »Veljati začela novela zakona o trgovini«. Dnevnik, 25.1.2006. Dostopno na <http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=162560> (13.2.2006).

8. PRILOGE

PRILOGA A: Vprašalnik o dinamiki pogajanj med socialnimi partnerji glede reševanja problema nedeljskega dela.

Pred vami je vprašalnik, s katerih želim raziskati razmerja moči med socialnimi partnerji v pogajanjih glede spremembe 17. člena Zakona o trgovini v obdobju pred referendumom. Zato naj vaši odgovori odražajo takratno stanje. Če pa menite, da so tudi vmesna oz. zadnja pogajanja pomembna in bi jih izpostavili pri katerem od vprašanj, jih, prosim, vključite v vaše odgovore.

1. Katero funkcijo ste opravljali v času pogajanj?
2. Kdaj ste se vključili v pogajanja (približen časovni okvir pogajanj pred referendumom)?
3. Na kateri ravni ste sodelovali? Raven ekonomsko-socialnega sveta, bilateralna pogajanja med delodajalci in sindikati, pogajanja na ministrstvu za gospodarstvo ... ?

Struktura:

4. Se vam zdi, da obstoječa slovenska zakonodaja, ki vzpostavlja delovanje socialnega partnerstva, daje prednosti kateremu izmed socialnih partnerjev? Če da, kateremu?
5. Kako se je deklarativno določeno socialno partnerstvo odražalo v primeru nedeljskega dela? Menite, da so pogajanja glede spremembe 17. člena Zakona o trgovini potekala na podlagi načela partnerstva (ali je šlo za grobo merjenje moči) ali kako drugače? Kako?
6. Kakšen tip odnosov je prevladoval?
7. Če menite, da so prevladovali konfliktni odnosi, kaj je po vašem mnenju vzrok za konflikte?
8. So imeli vsi interesi enako možnost sodelovanja pri oblikovanju skupnega predloga ali so prevladali interesi katerega od akterjev? Katerega?
9. Menite, da ste bili enakopraven partner v primerjavi z ostalima dvema socialnima partnerjema?
10. Ali sta vam ostala dva socialna partnerja priznavala vlogo enakopravnega partnerja?
11. Smatrate ostala dva socialna partnerja kot sebi enakopravna?
12. Menite, da je za urejanje razmerij med sindikati in delodajalci ustrezno le neokorporativno urejanje odnosov (socialni dialog, načela socialnega partnerstva, odnosi sodelovanja) ali dopuščate tudi druge tipe odnosov? Če da, katere?

Viri:

13. Se vam zdi, da vaš sindikat/vaše združenje/vaše ministrstvo razpolaga z zadostnimi viri za svoje delovanje?
14. Se vam zdi, da ste imeli, dovolj moči za vplivanje na oblikovanje skupnih odločitev glede spremembe 17. člena Zakona o trgovini, v primerjavi z drugima dvema socialnima partnerjema?
15. Kateri viri so vam dali v pogajanjih največ moči (materialni, informacijski, organizacijski, kadrovski)?
16. Ali sta ostala dva socialna partnerja razpolagala z viri, ki so bili vam nedostopni? Kateri viri so bili to?
17. Menite, da ste razpolagali z informacijami, ki jih drugi socialni partnerji niso imeli?
18. Se vam zdi, da je bila razlika v virih med socialnimi partnerji razlog za konfliktne odnose v času pogajanj?

Kohezija med akterji, ki zastopajo iste interese:

19. Kako usklajeni ste bili predstavniki sindikatov/delodajalcev/ministrstva v pogajanjih?
20. Kakšna je bila vaša medsebojna koordinacija?

Ostali akterji socialnega partnerstva:

21. Kateri akterji so še sodelovali pri pogajanjih oz. s kom bi se še izplačalo narediti intervju?

PRILOGA B: Intervju z Alešem Čerinom - predsednikom Sekcije za trgovino pri ZSD, dne 19.7.2006

1. Katero funkcijo ste opravljali v času pogajanj?

Od 2001, po tem ko je bila vložena ustavna pritožba zoper zakon o trgovini, sem bil član delodajalske pogajalske skupine. Od 2004 pa predsednik Sekcije za trgovino pri ZSD.

2. Kako so potekala pogajanja glede spremembe 17. člena Zakona o trgovini ter pogajanja glede višine dodatkov za nedeljsko delo (približen časovni okvir pogajanj pred referendumom)?

Pogajanja v zvezi z zakonom o trgovini, ki so potekala med sindikati in delodajalci, so se nanašala predvsem na višino dodatka za nedeljsko delo. Ta pogajanja so tekla kar nekaj mesecev, a neuspešno. Zakaj? Delodajalci smo vztrajali pri 50% dodatku, sindikati pa so vztrajali pri 75%. Stališče delodajalcev je bilo, da je to precendant v gospodarstvu, saj nobena druga gospodarska panoga ni imela čez 50% dodatka. Sindikati so vedeli, da je nerealno pričakovati višje dodatke kot 75%. Stališče delodajalcev pa je bilo trdno zacementirano, da ne gremo nad 50%. Takratna ministrica za gospodarstvo, Tea Petrin, je bila malo nespretna pri zbliževanju stališč obeh strani, zato je vsaka stran vztrajala pri svojem stališču.

Sindikati so bili zelo nestrpeni. Zadevo je skušal čim prej urediti. Počutili so se prevarane. Namreč z rešitvijo zakona niso bili zadovoljni, ker je nedeljsko delo še vedno bilo. Spomladi 2001 je sindikat situacija ušla dobesedno iz rok. Republiški odbor delavcev trgovine je na konferenci v Radovljici, na vrat na nos, izglasoval referendum. Ampak v vsem tem iz referendumu ne bi bilo nič oz. se ne bi tako dogodilo, kot se je, če se ne bi vpletla politika. Opozicija, SDS in NSi sta videli svojo priložnost in začeli podpirati sindikate. V svoji drugi knjigi, Najboljše moštvo – Vzpon in razrešitev Zorana Jankovića, postavljam tezo, da je politika veliko prispevala k tej problematiki. Januarja 2001 je Komisija za pravičnost in mir pri Škofovski konferenci zelo kritično obsodila podaljševanje nedeljskega dela trgovin. Cerkev je odločno nastopila proti nedeljskemu delu.

Sledil je referendum, septembra 2003. Preden je zakonodajalec prelil referendumsko voljo v zakon je preteklo mnogo časa, številne ustavne pritožbe. V končni fazi pa z novim zakonom ni bil nihče zadovoljen. Zato smo že lansko leto septembra poizkusili s sindikati doseči dogovor, da bi za nedeljsko delo veljala kolektivna pogodba.

Sindikati so referendum izglasovali, češ, da se z delodajalci niso uspeli dogovoriti glede višine nedeljskega dela. Delodajalci pa so jim očitali, da ravna politično nemodro, da gredo v referendum zaradi relativno manj pomembne zadeve, ki se bo enkrat, slej ko prej razrešila. Menim, da je sindikat zadeva ušla iz rok. Na vsak način so želeli doseči svoje. Morda smo bili tudi mi malo nespretni, ker jim nismo popustili. Res pa je, da so boljše firme kot npr. Mercator, že izplačevale več kot 50% za nedeljsko delo. Mercator je imel svoj sistem osnove in je dejansko izplačeval 75%. Smo pa vztrajali na tem, da ne gremo na 75%, ker velika večina malih trgovcev tega tako ali tako ne bi zmogla. Že tako so Mercatorju zamerili, da jim dviguje ceno nedeljskega dela. Naša filozofija je bila, da je kolektivna pogodba minimum od minimuma, na dol ne smeš iti navzgor pa lahko, če to seveda zmoreš.

V zadnjih pogajanjih lansko leto, smo skušali na vsak način zadevo urediti v skladu s to filozofijo. Imeli smo zagotovila od vlade, Janša, Izaka, najbolj militantnih delov NSi-ja, da če se bomo dogovorili s sindikati, da bodo oni spustili 17. člen in da nedeljsko delo ne bo več stvar zakonskega urejanja. A dogovora ni bilo. Je pa bila, na srečo, takoj ko je bil zakon sprejet, vložena ustavna presoja (Emona obala ter drugi). Še preden je zakon začel veljati je ustavno sodišče, zadržalo njegovo izvrševanje. Dejansko je uzakonjena referendumska volja veljala dva meseca. Vmes je čas dozorel za bolj partnerske odnose, med sindikati in delodajalci se je ustvaril nek partnerski odnos. Vsi smo vedeli, da je treba nekaj narediti, ker rešitev kakršna je bila ni bila dobra za nikogar.

3. Kaj je bil glavni vzrok za konflikte?

SDTS je zadeva ušla iz rok. Pogajanja med sindikati in delodajalci so bila takrat šele v povojih. Čeprav je socialno partnerstvo delovalo znotraj ESS že zelo dolgo časa, so bila pogajanja po panogah še v povojih. Tega Slovenija prej ni poznala, medtem ko je tradicija dogovarjanja na zahodu poznana že 100 let. Na obeh straneh je bila prisotna neizkušenež. Iz tega, da se v relativno kratkem času ne moreš zmeniti za višino dodatka in greš potem na referendum se vidi, da to ni politično modro. Če pogledamo

za nazaj, koliko stroškov je bilo s tem, koliko ljudi se je ukvarjalo s to problematiko, vidimo kakšna bedarija je bila to. Se je pa stanje močno izboljšalo po referendumu. Pogajanja so bila popolnoma drugačna kot prej. Prej so bila nestrpna, prisotne so bile celo žalitve, zapuščanje sej, prekinjanje pogajanj, velika nestrpnost in nerazumevanje. Torej je eden izmed glavnih vzrokov kratka zgodovina socialnega partnerstva pri nas.

4. Je bil eden izmed vzrokov tudi neenakomerno razmerje moči med akterji?

Absolutno. Sindikati so v pogajanjih vedno slabša stran. Menim, da so mislili, da jih bodo delodajalci prinesli okrog ali s pozicijo moči ali pa z raznimi triki. Referendum je bil odraz njihovega občutka drugorazrednosti.

5. Zakaj so pogajanja po referendumu potekala drugače?

Vsi smo vedeli, da rešitev ni dobra. Tudi članstvo sindikatov je začelo pritiskati na svoje funkcionarje, češ mi hočemo delati, kako nas vi zastopate, če nas ogrožate. Nenazadnje so izkušnje vpletenih oseb, ki so ves čas sodelovale pri pogajanjih, na obeh straneh, privedle do nekega medsebojnega zaupanja, partnerstva, dialoga. Na strani sindikatov je najbolj zakuhal referendum zlasti sekretar SDTS Bartol, ki je bil zelo napadalen, militanten. Ko je šel on v pokoj, ga je nadomestil mnogo bolj umirjeni in trezni Kaluža. Takrat se je med vpletenimi akterji vzpostavilo zaupanje. Nasprotna stran je vedela, da jih ne bomo prinesli okrog.

6. Kako usklajena je bila vaša pogajalska stran v pogajanjih? Prej ste rekli, da je bil Mercator za zvišanje dodatkov, ostali delodajalci pa ne. So bili delodajalci enoten socialni partner?

Težav z usklajevanjem nismo imeli. Mi smo imeli tako prakso, da se je naš del vedno dobil eno uro pred sejo, kjer smo uskladili svoja stališča.

7. Smatrate ostala dva socialna partnerja kot sebi enakopravna?

Na samih pogajanjih absolutno. Brez konsenza, soglasja se ne da uskladiti. Sama filozofija, pozicija delodajalcev in delojemalcev je takšna, da morajo biti enakopravni. Dejstvo pa je, da so delojemalci šibkejši člen nasproti delodajalcem, ki imajo kapital. Glede pozicije moči pa smo bili izenačeni. Sindikati so se z referendumom izkazali kot neka politična moč. Ne kot sindikat, ki zastopa delavce, ampak so se spečali s strankami, s cerkvijo.

8. Menite, da ste bili enakopraven partner v primerjavi z ostalima dvema socialnima partnerjema?
Da.

9. Ali sta vam ostala dva socialna partnerja priznavala vlogo enakopravnega partnerja?

Na samih pogajanjih absolutno, saj so tako zastavljena. Tam ni preglasovanja, ampak mora biti konsenz.

10. So imeli vsi interesi enako možnost sodelovanja pri oblikovanju skupnega predloga ali so prevladali interesi katerega od akterjev? Katerega?

Absolutno. Še več. Predlogi tekstov so se delali na obeh straneh.

11. Kakšen tip odnosov je prevladoval med pogajanci? Če menite, da so prevladovali konfliktni odnosi, kaj je po vašem mnenju vzrok za konflikte?

Na začetku je bilo prisotno veliko nezaupanje, kot bi si nasproti stali dve povsem nasprotujoči strani, ki skušata na vsak način doseči svoje. Primanjkovalo je znanja, da je pri kompromisu potrebno popuščanje z obeh strani.

Do referendumu je prišlo, ker je bilo na mizi samo vprašanje nedeljskega dela. Če bi bilo več vprašanj bi bilo dogovarjanje lažje, saj bi šlo za trgovanje. Mi bomo malo popustili tu, vi pa tam.

Po tem, ko se je iz nasprotujočega odnosa vzpostavil nek partnerski odnos, smo dobili izkušnje. Bilo pa je tudi več zadev na mizi. Ko smo se pogovarjali o nedeljskem delu je bila na mizi celotna kolektivna pogodba, ki jo bomo predvidoma sprejeli septembra 2006. Nedeljsko delo je le en del kolektivne pogodbe. Točno se ve, da če bomo mi pokazali malo dobro voljo pri eni stvari in malo popustili, bodo oni popustili pri drugih stvareh. Gre za win-win sistem, ko imajo vse vpletene strani občutek, da so nekaj pridobile.

Pri pogajanjih o kolektivni pogodbi so šle zadeve tako daleč, da se nismo premaknili nikamor več. Zato smo delodajalci uporabili novo metodo in sicer odpoved kolektivne pogodbe na republiškem nivoju, po tem pa tudi na panožnem. Sindikati so to vzeli kot slabo gesto, češ da jih s tem izsiljujemo. Mi pa menimo, da nas bo to sililo, da bomo dejansko prišli do nove kolektivne pogodbe, o kateri smo se neuspešno pogajali že eno leto.

- 12. Na kateri ravni so potekala pogajanja? Raven ekonomsko socialnega sveta, bilateralna pogajanja med delodajalci in sindikati, pogajanja na ministrstvu za gospodarstvo ... ?**

Na ESS so se pogajali trije socialni partnerji. V pogajanjih glede nedeljskega dela na nacionalnem nivoju, so se pogajali le delodajalci in sindikati. V panožnih pogajanjih glede višine nedeljskega dela pa prav tako.

- 13. Se vam zdi, da obstoječa slovenska zakonodaja, ki vzpostavlja delovanje socialnega partnerstva, daje prednosti kateremu izmed socialnih partnerjev? Če da, kateremu?**

Ne.

- 14. Kako se je deklarativno določeno socialno partnerstvo odražalo v primeru nedeljskega dela? Menite, da so pogajanja glede spremembe 17. člena zakona o trgovini potekala na podlagi načela partnerstva (ali je šlo za grobo merjenje moči) ali kako drugače? Kako?**

Brez partnerskega odnosa do teh rešitev sploh ne bi prišlo. Mnogo je prispeval vstop v EU, ko se je začelo vključevanje vseh spor strukture v evropske strukture. Ogromno je bilo nekaj seminarjev, predavanj, tako na strani sindikatov kot delodajalcev. S čimer se je prenašalo znanje o socialnem partnerstvu iz EU. V Nemčiji, Skandinaviji imajo to tradicijo že vrsto let, pri nas pa je šele v povojih.

- 15. Menite, da je za urejanje razmerij med sindikati in delodajalci ustrezno le neokorporativno urejanje odnosov (socialni dialog, načela socialnega partnerstva, odnosi sodelovanja) ali dopuščate tudi druge tipe odnosov? Če da, katere?**

Obstajata le dve možnosti. Ali je to področje urejeno z zakonodajo ali pa z dogovarjanjem. Pogajanja med partnerji imajo mnoge prednosti pred zakonodajo. Na to najbolj kaže zakon o delovnih razmerjih, kjer je ambicija, da se zadeve, ki so trdno postavljene v zakonu, uredijo v kolektivnih pogodbah. Kolektivne pogodbe so za plačne sisteme, za pravice delavcev mnogo prikladnejša oblika kot zakonodaja.

Tudi 17. člen zakona o trgovini kaže na to. Parlament je na podlagi referendumu sprejel zakon, ki pa ni bil všeč nikomur. V končni fazi je vlada, ne glede na to, da je opredeljena s strankarskimi interesi, pristala na to, da je rekla: »Nas ne briga kako, vi se samo dogovorite, mi pa bomo dogovor vnesli v zakon«.

- 16. Se vam zdi, da predstavniki delodajalcev razpolagajo z zadostnimi viri za svoje delovanje?**

Absolutno. Na strani delodajalcev imamo dve organizaciji: GZS in ZDS. Prej je bil nosilec vseh pogajanj Združenje za trgovino pri GZS, po vstopu Slovenija v EU, pa ZDS. Sindikati so z različnimi apeli na EU oponašali GZS, da ne more biti pogajalec zaradi obveznega članstva. Vendar je bila kljub temu pogajalska skupina vedno sestavljena iz predstavnikov ZDS kot tudi GZS. Kako pa bo v bodoče, po spremembi zakona o gospodarskih zbornicah, pa še ni jasno.

- 17. Se vam zdi, da ste imeli dovolj moči za vplivanje na oblikovanje skupnih odločitev glede spremembe 17. člena Zakona o trgovini, v primerjavi z drugima dvema socialnima partnerjema?**

Imeli smo močnejšo strokovno podporo, ki nam jo je nudila strokovna služba Združenja za trgovino pri GZS. Čeprav so imeli tudi sindikati svoje strokovne službe. Predvsem v zadnjem obdobju se je zlasti ZSSS strokovno zelo okrepil.

- 18. Kateri viri so vam dali v pogajanjih največ moči (materialni, informacijski, organizacijski, kadrovske)?**

Vse osnove za pogajanja je zagotavljalo Združenje za trgovino, z močno strokovno službo pod vodstvom Mateje Tilie. Poleg lastnega dostopa do informacij ima še en posrečen sistem. Stalno anketirajo, imajo povezave z podjetji. S čimer smo imeli delodajalci močnejšo strokovno podlago kot

sindikati. Tudi s finančnega vidika smo si mi lahko privoščili naročanje ekspertiz pri npr. Ekonomski fakulteti. Z vidika kapitala je pozicija delodajalcev vedno močnejša nasproti sindikatom.

19. Ali sta ostala dva socialna partnerja razpolagala z viri, ki so bili vam nedostopni? Kateri viri so bili to?

Mislim, da ne.

20. Menite, da ste razpolagali z informacijami, ki jih drugi socialni partnerji niso imeli?

Vse strokovne podlage, ki smo jih naročali, smo vedno dali na vpogled sindikatom. Je pa prednost kdo naroči raziskavo in kaj sprašuje. Veliko govora na pogajanjih je bilo o zanesljivosti informacij, saj je nasprotna stran spodbijala veljavnost podatkov in podajala svoje podatke.

21. Se vam zdi, da je bila razlika v virih med socialnimi partnerji razlog za konfliktne odnose v času pogajanj?

Tudi. A bistveni vzrok tiči v pomanjkanju znanja kako se pogajati ter vmešavanju politike. Na stran sindikatov in za referendum so se postavile opozicijske stranke. Pri čemer gre za ujetost politike v strankarske programe, vrednote. Z vidika le-teh potrošniške vrednote niso za nikamor. Namesto, da bi šli ljudje v nedeljo k maši, gredo po nakupih. Skozi celoten razvoj trgovine se je kazal zelo močan vpliv politike.

22. Kateri akterji so še sodelovali pri pogajanjih oz. s kom bi se še izplačalo narediti intervju?

Mateja Tilia, Stanislav Brodnjak, Ladislav Kaluža.

PRILOGA C: Intervju s Tinko Jamnik - izvršno sekretarko STS pri KS 90, dne 29.6.2006.

1. **Katero funkcijo ste opravljali v času pogajanj?**
Sekretarka STS pri KS90 in vodja pogajalske skupine.
2. **Kdaj ste se vključili v pogajanja (približen časovni okvir pogajanj pred referendumom)?**
V pogajanjih sem sodelovala od vsega začetka. Sindikat trgovine Slovenije KS90 je kot podpisnik KPPTS vseskozi prisoten v vseh aktivnostih, ki zadevajo dejavnost trgovine. Profesionalno funkcijo opravljam že od leta 1997, pred tem pa sem bila predsednica tega sindikata in sem tudi sodelovala pri pogajanjih.
3. **Na kateri ravni ste sodelovali? Raven ekonomsko socialnega sveta, bilateralna pogajanja med delodajalci in sindikati, pogajanja na ministrstvu za gospodarstvo ... ?**
Na vseh ravneh.
4. **Se vam zdi, da obstoječa slovenska zakonodaja, ki vzpostavlja delovanje socialnega partnerstva, daje prednosti kateremu izmed socialnih partnerjev? Če da, kateremu?**
Obstoječa zakonodaja socialno partnerstvo le deklarira, dejansko se morajo vladajoči krogi socialnega dialoga šele naučiti. Trenutno vlada uporablja predvsem argument moči in ne obratno.
5. **Kako se je deklarativno določeno socialno partnerstvo odražalo v primeru nedeljskega dela? Menite, da so pogajanja glede spremembe 17. člena zakona o trgovini potekala na podlagi načela partnerstva (ali je šlo za grobo merjenje moči) ali kako drugače? Kako?**
V tem primeru je, po mojem mnenju, šlo za grobo merjenje moči. Stališča našega sindikata niso pomenila nič, kljub temu, da smo podpisnik KPPTS in reprezentativni. Čeprav smo opozarjali, da je potrebno pravice delavcev urejati med socialnimi partnerji in ne z zakonom o trgovini, smo bili deležni le zmerjanja z »Jankovičevim sindikatom« oz. »rumenim sindikatom«.
Naše stališče je do danes ostalo nespremenjeno. Delavce je potrebno zaščititi z ustrezno kolektivno pogodbo, ustrezno ceno dela ob nedeljah ter omejitvijo nedeljskega dela. Urejanje nedeljskega dela je torej potrebno urejati s kolektivno pogodbo, ne pa z referendumom.
SDTS je za doseg svojega cilja (kot vam je znano, ga ni dosegel) vmešal celo politične stranke.
6. **Kakšen tip odnosov je prevladoval, na pogajanjih, v obdobju pred referendumom?**
Oceno potegnite iz odgovora številka 5.
7. **Če menite, da so prevladovali konfliktni odnosi, kaj je po vašem mnenju vzrok za konflikte?**
Ne morem ravno reči, da so bili odnosi z naše strani konfliktni, res pa je, da se je SDTS zelo zapletel in s tem povzročil konflikte. Menim, da so se konflikti stopnjevali zaradi čisto osebnih zamer (Jankovič-Bartol).
8. **Ali so imeli vsi interesi enake možnosti pri oblikovanju skupne rešitve nedeljskega dela ali so prevladali interesi katerega izmed akterjev? Če da, katerega?**
Predvsem SDTS, ki je uporabil poslanske skupine in državni svet (Semolič je svetnik).
9. **Menite, da ste bili enakopraven partner v primerjavi z ostalima dvema socialnima partnerjema?**
Naša stališča smo poskušali uveljaviti na vsak način in preprečiti referendum ter s tem urejanje pravic delavcev z zakonom. Žal, pa nismo uspeli, ker nismo uporabili političnih strank in nimamo vez pri medijih. Ostalima dvema pogajalcema so močno pomagali mediji, ki so iz zgodbe naredili najbolj brano in gledano temo.
10. **Ali sta vam ostala dva socialna partnerja priznavala vlogo enakopravnega partnerja?**
Seveda, niso nas mogli izločiti (glej zgoraj), saj smo bili pri vseh pogajanjih in na razgovorih na MGRS, na ESS in odboru za gospodarstvo.
11. **Smatrate ostala dva socialna partnerja kot sebi enakopravna?**

Ja.

12. **Menite, da je za urejanje razmerij med sindikati in delodajalci ustrezno le neokorporativno urejanje odnosov (socialni dialog, načela socialnega partnerstva, odnosi sodelovanja) ali dopuščate tudi druge tipe odnosov? Če da, katere?**

Strinjam se, da je edini pravilen način urejanja odnosov, nekorporativen način, saj že poslanstvo sindikatov drugačnih odnosov ne bi smelo dopuščati.

13. **Se vam zdi, da vaš sindikat razpolaga z zadostnimi viri za svoje delovanje?**

Ne. Predvsem imamo premalo finančnih sredstev, posledično pa tudi strokovnega kadra in možnosti strokovnega izpopolnjevanja. Vsi sindikati se zadnja štiri leta soočamo z vedno nižjo stopnjo sindikaliziranosti, naš problem pa je, da nimamo nobenega drugega finančnega vira, kot le članarina (drugi sindikati, ZSSS, Pergam, imajo tudi druge vire).

14. **Se vam zdi, da ste imeli dovolj moči za vplivanje na oblikovanje skupnih odločitev glede spremembe 17. člena Zakona o trgovini, v primerjavi z drugima dvema socialnima partnerjema?**

Ne.

15. **Kateri viri so vam dali v pogajanjih največ moči (materialni, informacijski, organizacijski, kadrovski)?**

Informacijski in kadrovski.

16. **Ali sta ostala dva socialna partnerja razpolagala z viri, ki so bili vam nedostopni? Kateri viri so bili to?**

Večji finančni in strokovni kadrovski potencial, veze pri medijih in političnih strankah.

17. **Menite, da ste razpolagali z informacijami, ki jih drugi socialni partnerji niso imeli?**

Ne.

18. **Se vam zdi, da je bila razlika v virih med socialnimi partnerji razlog za konfliktne odnose v času pogajanj?**

Tudi.

19. **Kako usklajeni ste bili predstavniki sindikatov v pogajanjih? Kakšna je bila vaša medsebojna koordinacija?**

Ohlajeni odnosi. Od začetka (trije krogi pogajanj) je bila koordinacija dobra, potem pa je ni bilo več.

20. **Kateri akterji so še sodelovali pri pogajanjih oz. s kom bi se še izplačalo narediti intervju? /**

PRILOGA D: Intervju s Francijem Lavračem – predsednikom SDTS, dne 28.6.2006.

1. Katero funkcijo ste opravljali v času pogajanj?

Predsednik SDTS pri ZSSS.

2. Kdaj ste se vključili v pogajanja (približen časovni okvir pogajanj pred referendumom)?

SDTS je začel aktivnosti v zvezi z omejevanjem nedeljskega dela leta 1999. Leta 2000 smo imeli zelo dober zakon o trgovini, ki je področje obratovalnega časa zelo dobro urejal v 17. členu. Ker pa so delodajalci začeli spreminjati obratovalni čas in začeli odpirati trgovine ob nedeljah in sobotah popoldne, je bilo to v neskladju z zakonom. Zato je SDTS začel aktivnosti, da se ta zakon spremeni in da se dovoli nedeljsko delo pod določenimi pogoji. To nam je uspelo aprila 2000, ko je takratni minister Senjur sprejel pravilnik o obratovalnem času prodajaln, v katerem je opredelil, da so trgovine ob nedeljah dežurne. In to je delodajalce zelo motilo. Čeprav je vse ostalo dežurno (bolnice, gasilci, policija...). Na podlagi raznih inšpekcijskih pregledov o kršitvah v trgovini smo uspeli doseči, da je za obratovalni čas ob nedeljah potrebno pridobiti soglasje zaposlenih. To je delodajalce strašansko motilo, zato so dali v ustavno presojo, da minister ne sme z pravilnikom posegati v podjetniško svobodo.

Vmes je postala ministrica za gospodarstvo Teja Petrin. Marca 2001 je določila svoj pravilnik, ki pa ga je junija 2000 ustavno sodišče razveljavilo in določilo, da je 17. člen zakona o trgovini v neskladju z ustavo. Na podlagi tega je SDTS začel bolj intenzivno, preko medijev, opozarjati na nepravilnosti. Ker so nam vsi očitali, da se gremo neko populistično kampanjo, smo za to, da smo pridobili legitimnost v javnosti najprej naročili anketo, ki naj bi nam jo naredila zelo reprezentativna agencija Kati. Podpisali smo pogodbo in jim dali podatke. 14 dni pred izvedbo pogodbe nas je Kati po e-mailu obvestila, da nam ne more narediti ankete izključno iz enega samega razloga. Za to potrebuje soglasje delodajalcev. Pri čemer so se sklicevali na neke ameriške predpise. Dejansko je za tem stal kapital. FDV, ki ga je vodil Niko Toš, je bil toliko realen, da nam je povedal: »Fantje imate prav, ampak vaša anketa bo stala toliko, mi pa dobimo od X firme toliko«.

Nato smo našli drugo agencijo L&M Leskovšek. Poslali smo jim vprašanja in naredili so nam anketo. Odnos članov SDTS do prizadevanj sindikata za omejevanje obratovalnega časa trgovin ob nedeljah in praznikih. Anketa je pokazala, da vsi anketiranci podpirajo prizadevanja sindikata za omejitev obratovalnega časa trgovin ob nedeljah in praznikih le za nujne življenjske potrebe. Vsi anketiranci podpirajo prizadevanja sindikata, da delodajalci, ki kršijo kolektivno pogodbo in zakon o delovnih razmerjih, ne bi dobili dovoljenja za nedeljski in praznični delovni čas. Vsi anketiranci bi se celo odpovedali dodatnim 1.500,00 sit dohodka, da jim ob nedeljah in praznikih ne bi bilo treba delati. To nas je vodilo, da smo šli v pogajanja glede spremembe 17. člena zakona o trgovini. Pogajanja so se začela aprila 2001.

3. Na kateri ravni ste sodelovali? Raven ekonomsko socialnega sveta, bilateralna pogajanja med delodajalci in sindikati, pogajanja na ministrstvu za gospodarstvo ... ?

Na vseh ravneh. Na ESS so pogajanja potekala 2 meseca pred referendumom. DZRS nam je že dal dovoljenje za zbiranje 40.000 podpisov in takrat je prišlo do dveh sej ESS, na katerih smo vsi trije socialni partnerji skušali najti soglasje. Vendar soglasja ni bilo. Niti MGRS niti delodajalska stran nista verjela, da je sindikat sposoben zbrati 40.000 podpisov ter da smo sposobni izvesti referendum. Sklicevali so se le na argumente moči in 74. člen Ustave RS - podjetniška svoboda.

4. Menite, da ste bili enakopraven partner v primerjavi z ostalima dvema socialnima partnerjema?

Ne, ne, ne! Sploh nas niso jemali kot enakopravnega partnerja. MGRS je dve leti striktno vztrajalo na 74. členu Ustave RS. Čeprav bi morala država varovati šibkejši člen. Edino država lahko z določenimi ukrepi prepreči zlorabe. Zakaj imamo zakon o delovnih razmerjih? Da varuje delavce, sicer bi delali za »šaflo riža«. Ko nas je 15.2.2002 sprejela Petrinova in smo ji pokazali podatke inšpektorata, je rekla da je to nemogoče, da je treba nekaj narediti. Na okrogli mizi 28.2.2002 smo mislili, da nam bo pomagala. Na koncu je ugotovila, da sindikati nismo enotni in zahtevala, da se moramo sindikati poenotiti. In smo zadevo končali, Petrinova se naprej sploh ni več aktivno vključevala v pogajanja, ampak se je vključeval sekretar Šinkovec. Z njim smo vodili borbe. Na koncu, tik pred referendumom, je prišel Logar s katerim bi verjetno našli kompromis.

5. Zakaj neenotnost sindikatov?

Ker je bil KS90 rumeni, Mercatorjev sindikat. Ker Jankovič, kot nosilec nedeljskega dela, z našim sindikatom ni dosegel kompromisa, je naredil svoj sindikat. Čeprav je nelogično. KS90 ima sedež v Kopru in predstavlja vse delavce Mercatorja v Ljubljani. KS90 je podpiral nedeljsko delo ob ustreznem plačilu, popolnoma nič pa ni naredili, da bi preprečil zlorabe nadurnega dela. Vse kar smo naredili, smo naredili mi.

6. Zakaj je bil kompromis nemogoč?

Ključni krivec je MGRS. Če bi malo bolj pritisnilo na delodajalsko stran referendumu ne bi bilo, ker bi se dogovorili.

7. Kakšen tip odnosov je prevladoval med pogajanjmi?

Nič kaj prijazen. MGRS in delodajalska stran so bili prepričani, da je naša grožnja z referendumom samo grožnja. STS je popuščal. Prevladovali so zgolj argumenti moči, kapitala.

8. Če menite, da so prevladovali konfliktni odnosi, kaj je po vašem mnenju vzrok za konflikte?

Delodajalci nikakor niso pristali na to, da bi sindikat diktiral politiko obratovalnega časa in odločal o tem, kdaj bo trgovina odprta. Zato je MGRS skupaj z delodajalci predlagalo, zame butast predlog, da je za nedeljsko delo potrebno soglasje sveta delavcev. To je fakultativni organ, ki ni obvezujoč. Kako je Interspar zlorabil institut sveta delavcev? Delavci so soglasje podpisovali z direktorji iz oči v oči.

9. Se vam zdi, da obstoječa slovenska zakonodaja, ki vzpostavlja delovanje socialnega partnerstva, daje prednosti kateremu izmed socialnih partnerjev? Če da, kateremu?

Da, delodajalcem, ki zastopajo interese kvazi lastnikov, kapitala. Ker kapital odpira nova delovna mesta, ustvarja pogoje splošne blaginje. Žal s kapitalom upravljajo lastniki in ne država.

10. Kako se je deklarativno določeno socialno partnerstvo odražalo v primeru nedeljskega dela? Menite, da so pogajanja glede spremembe 17. člena zakona o trgovini potekala na podlagi načela partnerstva (ali je šlo za grobo merjenje moči) ali kako drugače? Kako?

MGRS ni sledilo načelu, da mora varovati šibkejši člen. Načela socialnega partnerstva so bila povsem pohojena.

11. So imeli vsi interesi enako možnost sodelovanja pri oblikovanju skupnega predloga ali so prevladali interesi katerega od akterjev? Katerega?

Ne. SDTS je prihajal s predlogi, imel parafirane podpise, delodajalci nič.

12. Ali sta vam ostala dva socialna partnerja priznavala vlogo enakopravnega partnerja?

Načeloma da, vendar nas niso jemali dovolj resno.

13. Smatrate ostala dva socialna partnerja kot sebi enakopravna?

Da, saj vlada piše zakone, delodajalci pa socialno varnost.

14. Menite, da je za urejanje razmerij med sindikati in delodajalci ustrezno le neokorporativno urejanje odnosov (socialni dialog, načela socialnega partnerstva, odnosi sodelovanja) ali dopuščate tudi druge tipe odnosov? Če da, katere?

Treba je slišati moč argumentov ne pa argumente moči.

Pred Evropo se je fino pokazati v smislu, da imamo tripartitno socialno partnerstvo. V praksi pa ni tako. Zakon o delovnih razmerjih, je npr. vlada napisala sama. Menim, da po podobi delodajalcev. Na pogajanja so nas sicer povabili, ampak nas niso upoštevali.

15. Se vam zdi, da vaš sindikat razpolaga z zadostnimi viri za svoje delovanje?

Da, SDTS ima na voljo vso pravno, makro in mikro ekonomijo ZSSS.

16. Se vam zdi, da ste imeli dovolj moči za vplivanje na oblikovanje skupnih odločitev glede spremembe 17. člena Zakona o trgovini, v primerjavi z drugima dvema socialnima partnerjema (obdobje pred referendumom)?

Da, sledili smo javnemu interesu, javnim anketam, argumenti so bili na naši strani.

17. Kateri viri so vam dali v pogajanjih največ moči (materialni, informacijski, organizacijski, kadrovske)?

Največ je bilo informacij o kršitvah. Finančno smo bili pripravljeni. Organizacijsko je bil to velik projekt. S sekretarjem sva delala sama. Tudi ZSSS se ni vtikala, ker je bil to naš samostojen projekt. Smo pa pritiskali na Semoliča. Zelo produktiven je bil tudi sekretar Bartol. Znal je odpirati prava vrata, tako na strani prijateljev, kot nasprotnikov. Imeli smo podporo pri političnih strankah in cerkvi. Pravičnost in mir je sama ponudila pomoč in nori bi bili, če je ne bi sprejeli. Čeprav so nas potem napadali, da smo se spajdašili s cerkvijo. Veliko podatkov smo dobili preko članov, določenih politikov, anonimno...

Leta 2000 smo intenzivno hodili v tujino (Avstrija, Nemčija, Italija, Francija, skandinavske države), kjer smo se seznanili o tem, kako imajo te države urejeno nedeljsko delo. Maja 2001 smo bili na prvem evropskem sestanku na temo nedeljskega dela. Takrat je nastal dunajski dialog, ki teče še danes in je zelo intenziven.

18. Ali sta ostala dva socialna partnerja razpolagala z viri, ki so bili vam nedostopni? Kateri viri so bili to?

Mislim, da ne. Vsi smo razpolagali z podatki AJPes-a (Agencija za javne prihodke), UMAR-ja. Nas je obveščalo članstvo. ZDS in GZS sta imela dovolj informacij, MGRS pa ima dovolj velik aparat, da lahko posreduje določene podatke.

19. Menite, da ste razpolagali z informacijami, ki jih drugi socialni partnerji niso imeli?

Zelo malo je bilo teh informacij. Največ jih je bilo o kršitvah, za katere so nam povedali člani.

20. Se vam zdi, da je bila razlika v virih med socialnimi partnerji razlog za konfliktne odnose, v času pogajanj?

Ne. Vsi smo vedeli vse, samo nekateri se niso hoteli s temi podatki strinjati. In tako je zaradi tega prišlo do izvedbe referendum.

21. Zakaj je bil leta 2006 dogovor mogoč?

Uspelo nam je izpeljati referendum. V času referendum so nam delodajalci že plačevali 75% dodatek za nedeljsko delo. Presežek delovnih ur so začeli reševati s študentskim delom. Ker smo dobili referendum, so spovedeli, da se bo treba pogajati. Če ne bi bilo pogajanj, bi mi lahko še vedno vršili pritisk na DZRS, ustavno sodišče, poslance, lahko bi še vedno s pridom izkoriščali javno mnenje, vendar smo videli, da to nikamor ne pelje.

22. Kateri akterji so še sodelovali pri pogajanjih oz. s kom bi se še izplačalo narediti intervju?

Tea Petrin, Janez Šinkovec – Ministrstvo za gospodarstvo; Tinka Jamnik – STS; Sedej, Čerin – delodajalci.

PRILOGA E: Intervju s predstavnikom MGRS, dne 16.6.2006.

1. Kdaj ste se vključili v pogajanja (približen časovni okvir pogajanj pred referendumom)?

Ministrstvo za gospodarstvo v pogajanja pred referendumom 2003 ni bilo direktno vključeno. Pogajanja glede nedeljskega dela in plačila za delo v manj ugodnem delovnem času so potekala med delodajalci in sindikati. Formalno se je Ministrstvo vključilo marca 2003, ko je bila v parlamentu razprava o referendumskem vprašanju. Parlament je izdal sklep, naj se Ministrstvo za gospodarstvo aktivno vključi in skuša doseči dogovor med socialnimi partnerji. In sicer tak dogovor, ki bo zaustavil referendumske aktivnosti. Po navodilu parlamenta, ki ga ministrstvo mora upoštevati, smo sklicali pogajanja. Prvi dan pogajanj smo najprej izpostavili vprašanje mandata. Prva pogajanja smo hitro zaključili z dogovorom, da tako ena kot druga stran pri svojih organih pridobi mandat oz. pooblastilo, da bo v primeru, če pride do dogovora le-tega tudi spoštovala. Sindikati bodo ustavili referendumske aktivnosti, delodajalci pa bodo dogovore dejansko prenesli v pogodbe. Dogovorili smo se tudi, da bo ministrstvo edino, ki bo v času pogajanj komuniciralo z javnostjo. Nekaj ur pred pričetkom sestanka na sindikatu, so imeli sestanek tudi delodajalci. Sprejeli so sklep, da bodo sodelovali s pogajanci šele, ko se bodo ustavile aktivnosti za predhodni zakonodajni referendum. Svoj sklep so, kljub dogovoru, da bo edino ministrstvo posredovalo informacije, so to objavili po radiu. Na naslednjih pogajanjih smo ugotovili, da nobena stran ni pridobila mandata, zato smo pogajanja zaključili. Potem je šla zadeva v parlament, izveden je bil referendum...

Uradno stališče ministrstva ves čas pogajanj je bilo, da je 17. člen, ki ureja nedeljsko delo (nedeljsko delo se lahko določi s soglasjem sveta delavcev) stvar dogovora med socialnimi partnerji. Kot takega ga je zato ministrstvo tudi preneslo v zakon, ki pa je bil po 1 letu napaden. Zakaj napaden? Slišal sem zgodbo, da so sindikati spregledali in naknadno ugotovili, da bi bilo boljše, če bi tam pisalo ob soglasju sindikata in ne sveta delavcev. In to je bila ena izmed težav tega člena. Namreč zakon o sodelovanju delavcev pri upravljanju določa svet delavcev kot organ, ki sodeluje pri oblikovanju obratovalnega časa trgovin. Z vidika sindikalnega boja bi moral biti to sindikat. Sprva so bili sindikati in sveti delavcev izenačeni. Z zakonom o gospodarskih družbah pa so sindikati izgubili ta primat. Svet delavcev je postal njim konkurenčna struktura.

2. Na kateri ravni ste sodelovali? Raven ekonomsko socialnega sveta, bilateralna pogajanja med delodajalci in sindikati, pogajanja na ministrstvu za gospodarstvo ... ?

Pogajanja, ki smo jih organizirali na ministrstvu (glej vprašanje 1).

Sicer pa je večina pogajanj potekala na ravni branžnega združenja in branžnega sindikata. Par pogajanj je bilo tudi na ESS. Tam smo se pogajali vsi trije socialni partnerji. Vendar v okviru ESS MGRS ni nosilno ministrstvo. Nosilno ministrstvo bi moralo biti Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve ki pa se je od zadeve distanciralo kljub naši prošnji naj se nam pridružijo. Situacija je bila za nas dokaj nerodna. Referendum je bil na naš zakon, ki nima nobene veze s plačami in delovnimi razmerji. Posledica neurejenih odnosov na delovnopravnem področju se je prenesla na področje urejanja obratovanja trgovin. Naše ministrstvo je ves čas plačevalo ceno neurejenih zadev na delovnopravnem področju. Tudi kar se tiče dela inšpekcij. Inšpektorat za delo je organ v sestavi ministrstva za delo, zato mu mi ne moremo dati nobenih navodil, delovnih načrtov, saj le-te sprejema ministrstvo za delo. Od tod izhaja naše stališče, naj zadeve z delovnopravnega področja ureja ministrstvo za delo.

3. Se vam zdi, da obstoječa slovenska zakonodaja, ki vzpostavlja delovanje socialnega partnerstva, daje prednosti kateremu izmed socialnih partnerjev? Če da, kateremu?

Formalnopravno so sindikati verjetno šibkejši člen v tem razmerju. Tudi obvezno članstvo GZS ni sporno, saj se GZS formalno sploh ne udeležuje pogajanj. Na strani delodajalcev se pogaja ZDS. Na novo je vloga GZS spremenjena z novim Zakon o gospodarskih zbornicah. Zanimivo bo videti, kam bo razvoj pripeljal GZS in kakšna bo njena vloga v primerjavi z ZDS. GZS bi lahko prevzela nazaj pogajanja, saj z ukinitvijo obveznega članstva nima več formalnih ovir za sodelovanje v bipartitnih pogajanjih.

Če gledamo na razmere trgovinskega sektorja, je Združenje za trgovino pri GZS verjetno eno izmed močnejših. So močni, usklajeni, nikoli ne »šparajo« besed, tudi čez državo ne. Oni nam nakopljejo kar dosti dela.

4. **Kako se je deklarativno določeno socialno partnerstvo odražalo v primeru nedeljskega dela? Menite, da so pogajanja glede spremembe 17. člena zakona o trgovini potekala na podlagi načela partnerstva (ali je šlo za grobo merjenje moči) ali kako drugače? Kako?**
 Pogajanja so bila enakopravna, enakovredna. Težko bi rekel, da je bil kdo v izrazito podrejenem položaju. Vsaj SDTS ne, morda STS, na katerega je tudi SDTS gledal kot, da je podkupljen. Sindikati niso bili enotni. SDTS je bil glavni pogajalec s stani sindikatov, glavni pobudnik referendumu, medtem, ko mu je STS nasprotoval. Mislim, da je neobogljnost sindikatov, bolj slika, ki jo želijo predstaviti. Uspelo jim je izsiliti spremembo zakona torej niso brez moči. Čeprav spremenjeni zakon na koncu ni izpadel tako, kot so si želeli sindikati. Če pogledamo z vidika poslanstva sindikatov, bi morali zastopati interese delavcev, ne pa da so ogrožali delovna mesta.
5. **So imeli vsi interesi enako možnost sodelovanja pri oblikovanju skupnega predloga ali so prevladali interesi katerega od akterjev? Katerega?**
 Med sindikati in delodajalci, bi težko rekel kateri interes je prevladal, bil močnejši. Pred referendumskimi aktivnostmi so bili delodajalci malo v defenzivi. Po izvedbi referendumu pa so postali nesporni zmagovalec. Zmaga na referendumu jim je dala zelo močno težo. Takrat so delodajalci potrebovali kar nekaj časa, da so se pobrali.
 Na zadnjih pogajanjih pri usklajevanju besedila zakona o trgovini, po referendumu, smo skušali priti do dogovora. Pogajali smo se tri mesece vendar brez dogovora. Potem je ministrstvo začel preganjati rok ustavnega sodišča, zato smo podali predlog zakona in se tako aktivno vključili v pogajanja. Še vedno pa so se morali dogovoriti delodajalci in sindikati sami. Ministrstvo je ves čas dalo jasno vedeti, da če bo dogovor, da ga bo preneslo v zakonodajo.
6. **Menite, da ste bili enakopraven partner v primerjavi z ostalima dvema socialnima partnerjema?**
 Ne, ker nismo bili resorno ministrstvo.
7. **Ali sta vam ostala dva socialna partnerja priznavala vlogo enakopravnega partnerja?**
 Formalno da.
8. **Smatrate ostala dva socialna partnerja kot sebi enakopravna?**
 Vsekakor.
9. **Menite, da je za urejanje razmerij med sindikati in delodajalci ustrezno le neokorporativno urejanje odnosov (socialni dialog, načela socialnega partnerstva, odnosi sodelovanja) ali dopuščate tudi druge tipe odnosov? Če da katere?**
 Socialno partnerstvo je imelo v zadnjih 12 letih, v Sloveniji, neko svojo evolucijo razvoja. MGRS ga upošteva na tak način kot se je uveljavilo. Če bo dogovor sprejet, ga bomo vpeljali v zakonodajo.
10. **Se vam zdi, da razpolagate z zadostnimi viri za svoje delovanje?**
 Da, vendar je bil problem v tem, da Ministrstvo za gospodarstvo ni bilo resorno ministrstvo. Zaradi tega smo bili dokaj nemočni. Niso imeli realnih vzvodov, predmet spora je bil na področju pristojnosti drugega resorja. Vse obtožbe so letele s področja inšpektorja za delo. Če imaš napaden zakon z referendumom, ga moraš braniti. Še posebej, ker je bil zakon stvar dogovora med sindikati in delodajalci.
 Ministrstva za gospodarstvo so povsod po svetu vedno kriva za vse. Imajo najslabši »image« od vseh. V tistem času je bilo možno to še posebej čutiti. Vsi so nas napadali, da nismo poskrbeli za zakonsko ureditev zadeve, zakaj smo podlegli pritiskom velikih trgovcev. Dejansko pa je naše ministrstvo posredovalo le dogovor, ki so ga sprejeli delodajalci in sindikati.
 Resorno ministrstvo za delo ni imelo nobene ambicije, da bi sodelovalo. Ni se jim dalo dopovedati, da je problem na njihovi in ne na naši strani.
11. **Kateri viri so vam dali v pogajanjih največ moči (materialni, informacijski, organizacijski, kadrovski)?**
 Ministrstvo ima na razpolago dobre materialne, organizacijske, kadrovske vire.

12. Ali sta ostala dva socialna partnerja razpolagala z viri, ki so bili vam nedostopni? Kateri viri so bili to?

Pred referendumom so tako delodajalci kot sindikati navajali primerjave, podajali svoje informacije in izpodbijali veljavnost informacij nasprotne strani. Zato so se razvile številne dileme, kateri podatki so sploh pravilni. Zato je ministrica Petrinova, na določeni točki, prekinila pogajanja. Obe strani je pozvala naj predložita vse informacije ministrstvu, ki bo v šestih tednih naredilo primerjalno analizo. Vendar nobena stran ni kazala navdušenja nad tem predlogom. Ker podatkov niso hoteli dati, smo imeli občutek, da držijo figo v žepu. Tako so in eni in drugi vedeli vse, le mi nismo vedeli ničesar. Ker podatkov nismo mogli preveriti, nismo imeli točnega pregleda, nismo mogli biti sigurni, da podatki držijo, zato se na njih nismo naslanjali. Bali smo se namreč, da nam bo druga stran dokazala, da ne držijo. Če ne drugega, bi v takem primeru izpadli grozno smešno.

Dobršen del težav v zvezi z verodostojnimi informacijami smo imeli zato, ker nismo specializirani za delovnopravna razmerja. Ekipa enostavno ni zmogla vsega preveriti. Nekaj podatkov smo pridobili z neodvisnimi raziskavami, po svojih neodvisnih virih.

13. Kakšni odnosi so prevladovali med akterji, v času pogajanj (konfliktni, odnosi sodelovanja)? Če konfliktni odnosi, kaj je po vašem vzrok za konflikt?

Sodelovanja je bilo prisotno le na koncu. Pred referendumom so bili odnosi tako daleč v konfliktu, da če bi takrat uspelo doseči kakršen koli dogovor, vsaj dogovor o tem, da se naprej dogovarja, bi bil to velik uspeh. Ni bilo ne dogovora o tem, da se naslednji teden še sestanemo, ne o točkah dnevnega reda. Na pogajanjih smo imeli to moč, da smo, kot predstavnik vlade, lahko ukazali, da se morajo socialni partnerji udeležiti sestanka. Tako, da so vsi sicer prišli, vendar so bila pogajanja povsem neproduktivna. To, da ni bilo rezultatov, pa smo bili na koncu krivi mi. Čeprav dogovor sploh ni bil mogoč, saj je med delodajalci in sindikati prevladovala zelo velika stopnja nezaupanja, ki se je le še poglobljala. V tistem času so sindikati že imeli zbrane podpise in bili prepričani, da bodo uspeli. Delodajalci še vedno niso bili pripravljeni priznati, da se je boljše dogovarjati kot pa dopustiti referendum, ki jih lahko močno ogrozi. Še vedno so bili prepričani, da so v boljšem položaju in da sindikatom ne bo uspelo.

14. Kaj je po vašem mnenju, oviralo oblikovanje konsenza glede spremembe 17. člena Zakona o trgovini? Se vam zdi, da je bila razlika v virih med socialnimi partnerji razlog za konfliktno odnose v času pogajanj?

Vzrok za neuspeh pogajanj ni v neenakomernih virih, ampak nekje drugje. Verjetno je konflikt prerasel iz osebnega konflikta med bivšim vodjem sindikata Bartoljem in enim izmed delodajalcev. Leta 2003 je Bartol ravno odhajal v pokoj in delodajalci so menili, da bo po tem dogovor bistveno lažji. Kar se potem ni izkazalo za resnično.

Možno je tudi, da se je spor začel glede sveta delavcev. Sindikati so ga spregledali v dogovoru, in šele nato ugotovili, da to za njih ni dobro. Čisto možno je, da so se počutili izigrane in so skušali to na nek način sanirati in se dogovoriti glede plač.

Drugo pa je, da so se delodajalci pred referendumom počutili tako močne, da so odklanjali kakršen koli dogovor in se sploh niso hoteli pogovarjati. To je sindikat pripeljalo do referenduma. Kar je totalno nekonsistentno s tistim, kar naj bi sindikat počel. Torej ščitil delavce, ne pa, da je zaradi referenduma sledilo odpuščanje.

15. Kako usklajeni ste bili v pogajanjih? Kakšna je bila vaša medsebojna koordinacija?

Bili smo povsem enotna, usklajena ekipa. Čeprav v tistem času ne bi izključil možnost, da je kakšen od mojih kolegov prinesel ven kakšno informacijo.

16. Kateri akterji so še sodelovali pri pogajanjih oz. s kom bi se še izplačalo narediti intervju?

Mateja Tilia, Mija Lapornik - GZS - Združenje za trgovino; Ladislav Kaluža, Franci Lavrač – SDTS; Tinka Jamnik – STS; Žiga, Brodnjak, Sadej – Mercator; Kordeš – Merkur; Lah Mariča – Petrol; Mervič – Špar; Lilijana Ivanek Pečar - Emona obala.

PRILOGA F: Intervju z Matejo Tilia - sekretarko Združenja za trgovino pri GZS, dne 30.6.2006.

1. Katero funkcijo ste opravljali v času pogajanj?

Že 10 let sodelujem kot strokovna sodelavka pri sestavi kolektivne pogodbe dejavnosti trgovine.

2. Kdaj se je vaše Združenje vključilo v pogajanja (približen časovni okvir pogajanj pred referendumom)?

Pred tremi leti. V obdobju, so se začele razprave o nedeljskem delu oz. ko se je ta problematika začela zaostrovati. Šlo je za nekoliko specifično obdobje, ki je bilo posledica ekonomskih razmer ter vzpostavljanja razmerja moči na področju trgovine. Tako znotraj sindikatov, kot tudi znotraj delodajalcev se je v tistem obdobju vzpostavila neka konkurenca v smislu reprezentativnosti. Do tistega obdobja je večinoma prevladovala ZSSS, potem pa je na moči zelo pridobil KS90, kot drugi podpisnik kolektivne pogodbe. Začel je pridobivati pomembno vlogo v nekaterih največjih trgovskih podjetjih in iz tega razloga je nastala neka konkurenčnost med obema socialnima partnerjema. Kar je povzročilo razlike v pogledih do določenih problematik. Vemo, da prvotno tudi na strani delodajalcev, niso enotno zagovarjali nedeljskega dela. Z nedeljskim delom je prvi začel Mercator, medtem ko so bili nekateri trgovci v prvi fazi, ne nasprotniki, ampak relativno neopredeljeni oz. so celo menili, da to z vidika stroškov ni smiselno. Ker so stroški bistveno večji kot izplen nedeljskega dela.

To je bilo tudi v fazi, ko so se potrošniške navade začele spreminjati. Potrošništvo se je zelo razmaknilo zaradi večje kupne moči, večje ponudbe, določene dobrine so se zaradi tehnološkega razvoja pocenile, kar je povečalo pritisk na konkurenco. Zaradi niza nekkih faktorjev, ki je začel pritiskati na nižanje cen, so na drugi strani potrošniki začeli kupovati. Trgovci pa so se v boju za tržni delež začeli osredotočati na spodbujanje potrošništva. Potrošniki so se začeli temu primerno odzivati. Vzporedno s tem se je spreminjal tudi način dela, dojemanje zaposlitve in njenih obveznosti. Vemo, da se delovni čas daljša, ljudje se drugače zavedajo pomena dela, delo kot tako predstavlja neko vrednoto in ljudje so pripravljeni bistveno več časa preživeti v službi zato, da izpolnijo vse kar jih obveznosti nalagajo. Vsi ti faktorji so povzročili, da so se začele potrošniške navade spreminjati. Nakupi so se zreducirali na konec tedna, torej petek, soboto in nedeljo. Predvsem delovne nedelje so postale vedno bolj pomembne, saj je delež nakupov ob nedeljah hitro rasel. Ni bilo sicer neke zelo velike rasti, neke šok spremembe ampak je bila rast postopna.

Kot sem že rekla, so se spremenile potrošniške navade. Samo nakupovanje ni več zgolj oskrba z osnovnimi dobrinami, ampak postaja način preživljanja prostega časa. Pustimo ob strani ali je to koristno in kakšne posledico bo to imelo na prihodnje generacije. Pustimo ta sociološki vidik, ki je lahko tudi negativen. Dejstvo je, da so ljudje začeli na ta način preživljati prosti čas. Vse to je posledica razvoja ekonomije, splošnih družbenih razmer, ki so pripeljale do tega, da je v nekem danem trenutku postala nedelja za trgovce zelo pomemben dan. Postopoma so tudi tisti trgovci, ki so smatrali, da se nedeljsko delo ne izplača, spoznali da to ni res in se začeli temu prilagajati. Začelo je prihajati do vedno bolj masovnega odpiranja trgovin ob nedeljah. Posledično so sindikati ugotovili, da bo treba te stvari urediti na drugačen način, kot so bile urejene dotlej. Prišlo do pogajanj glede spremembe zakonodaje o odpiralnem času trgovin.

3. Na kateri ravni ste sodelovali? Raven ekonomsko socialnega sveta, bilateralna pogajanja med delodajalci in sindikati, pogajanja na ministrstvu za gospodarstvo ... ?

Na vseh ravneh.

4. Kako se je deklarativno določeno socialno partnerstvo odražalo v primeru nedeljskega dela? Menite, da so pogajanja glede spremembe 17. člena zakona o trgovini potekala na podlagi načela partnerstva (ali je šlo za grobo merjenje moči) ali kako drugače? Kako?

K socialnemu dialogu so pristopili s preveč nedodelanimi strokovnimi izhodišči, stvari z nobene strani niso bile dovolj premišljene. Ni bilo strategije kako uspešno izpeljati zadevo. Ministrstvo za gospodarstvo v svoji funkciji ni odigralo tiste vloge, ki bi jo moralo. Torej kot nek spodbujevalec gospodarskega razvoja, enakopravnih pogojev poslovanja trgovskih podjetij. Prav tako ne kot akter približevanja pogojev gospodarjenja, pogojem ki vladajo v EU. Tu je bil primanjkljaj nekkih strokovnih pogledov, strategije. Potrebno bi se bilo odločiti ali se bo v dejavnosti spodbujal razvoj konkurenčnost,

seveda ob določenih omejitvah, ki bi se uredile s kolektivno pogodbo oz. na drug način. Mislim, da nihče izmed vpletenih ni imel ali volje ali vedenja kako zadevo urediti, da bo volk sit in koza cela. Situacija še ni bila zrela, da bi se stvari reševale na tak način, saj vse vpletene strani zadeve niso vzele tako resno, tako strokovno, da bi z argumenti prišle do neke skupne rešitve. Delodajalci so sicer imeli enotno stališča. Sindikati pa so videli samo to, da je iz situacije potrebno potegniti nek plus. Bili so vsak na svojem bregu. Ni bilo neke volje, interesa, vsesplošne klime, ki bi pripeljala do tega, da bi se dalo stvari urediti. Prav nasprotno je prišlo do tega, da pogajanja v končni fazi niso obrodila sadov.

Tisto obdobje je bilo tudi obdobje profiliranja določenih političnih strank. Nekateri so to izkoristili za kovanje svojega političnega kapitala, za profiliranje odmevnih področij. Sindikati so videli, da lahko dano situacijo izkoristijo sebi v prid in hkrati dokažejo, da so v tem smislu zelo enakovredni, močan in upoštevanje vreden partner. Takrat socialni dialog ni bil zrel do te mere, da bi se sindikati počutili kot enakovreden partner. Mislim, da so imeli občutek, da so v podrejenem položaju. K takim občutkom, razmerjem so veliko prispevali tudi osebni interesi, karakterne značilnosti posameznih ljudi. Tako je bil referendum dokaz njihove moči, izkoristili so ga za obliko sindikalnega boja, pri tem pa pozabili na svoj osnovni cilj, na zaščito delavcev. Ko je bilo jasno, da referendum bo uspel, je delodajalska stran popustila in bila pripravljena povečati dodatek za nedeljsko delo, vendar tega sindikati niso več sprejeli. Takrat bi bilo potrebno k problemu pristopiti bolj strokovno vendar ni bilo nekih izhodišč, idej za ureditev zadev tako, da bi bili vsi zadovoljni.

5. Torej lahko rečeva, da ideja socialnega partnerstva sploh ni bila prisotna, ampak je šlo za grobo merjenje moči?

Moje prepričanje je, da so se, v primerjavi s sedanjimi pogajanja za novo kolektivno pogodbo dejavnosti trgovine, nekateri ljudje spremenili. Na te stvari gledajo drugače oz. imajo izkušnje iz preteklosti in vedo, da se na tak način ne da nikamor priti, da je potrebno upoštevati strokovna izhodišča ter poiskati vmesno pot. Idealne rešitve namreč ni. Tudi sedaj je ni, je pa največ, kar je v danem trenutku možno doseči. To, da bodo trgovine odprte ob nedeljah, delavci pa bodo doma je nemogoče.

Dejstvo je, da se nekih stvari ne da zavrteti nazaj. Družbene razmere so se spremenile, ravno tako vrednote, ljudje. Kar je bilo še pred 5 leti nespremenljivo je sedaj normalno oz. tisto, kar je sedaj nesprejemljivo, bo čez 3-4 leta povsem normalno. Vsi, ki so mislili, da je možno kolo zavrteti nazaj so gradili na napačnih stališčih.

6. Menite, da bi se problem nedeljskega dela reševal drugače, bolj učinkovito, če bi se njegovega reševanja lotili zdaj?

Sigurno. Na določenih področjih se je bistveno bolj profiliralo kaj hočemo, kaj moramo narediti, če nekaj želimo. Smer je sedaj bolj jasna. Treba ja najti rešitve, ki bodo ustrezale tej smeri.

7. Ali je sam razvoj socialnega partnerstva šel naprej?

Da. Tudi sindikati so šli naprej. Njihove osnovne naloge niso več samo boj za plače, materialne pogoje dela, ampak je teh nalog sedaj bistveno več. In sindikati se tega zavedajo. Na probleme ne gledajo več le z vidika plač ampak mnogo širše. Kaj se bo npr. zgodilo, če se povišajo plače za toliko in toliko? Zaprlo se bo toliko in toliko delavnih mest, ker delodajalci takega pogoja ne bodo mogli prenesti.

8. Ali je že mogoče čutiti kakšne spremembe v delovanju GZS, po spremembi Zakona o gospodarskih zbornicah?

Konkretno formalnih sprememb še ni, saj smo še v predhodnem šest mesečnem obdobju. Člani so še vedno vsi gospodarski subjekti, še vedno jim nudimo vse storitve brezplačno v istem obsegu. Je pa v tem obdobje, s strani določenih gospodarskih subjektov, čutiti neko negativno energijo. Češ, zdaj boste pa videli kako in kaj. Čeprav velika večina, to je najbolj žalostno, sploh ne ve kaj vse lahko koristi, kakšne storitve jim nudimo. Lani smo organizirali okrog 50 različnih brezplačnih izobraževanj. Tedensko izdajamo bilten informacij, kjer podjetja tekoče seznanjamo z vsemi zadevami. Sodelujemo pri predpisih, odgovarjamo na vprašanja, dajemo konkretne odgovore, usmerjamo člane. Vse to, ob dejstvu, da polovica članov trgovskih subjektov sploh ne plača članarine. Mi imamo registriranih blizu 21.000 subjektov za trgovinsko dejavnost, od tega jih 11.000 ne plačuje članarine, ostalih 10.000 pa plača minimalno članarino, in sicer 3.000,00 mesečno. Pa še to jim je preveč. Problem je, ker naših storitev ne moremo zaračunati. Kako naj finančno ovrednotimo npr. angažiranje pri nekem predpisu,

zastopanje interesov članov, sodelovanje pri pripravi zakonodaje, tolmačenje, svetovanje, izobraževanje, usposabljanja... Kljub vsemu delu, ki ga opravimo, člani pogosto pravijo, da za njih konkretno nismo storili nič oz. da od tega oni nimajo nič. Še vedno se pričakuje, da bi morali imeti neko čarobno paličico s katero bi reševali zagate, konkurenčne zadeve, prodajne pogoje. Torej stvari, ki so stvar pogodbenega odnosa med dvema strankama in jih nikoli nobena institucija ne bo mogla rešiti. Nekomu to dopovedati je pa zelo težko. V parih situacijah, smo bili dežurni krivec za vse. Po drugi strani pa med članstvom vlada popolna apatičnost, težko je dobiti stališča s strani podjetij.

9. Kakšen tip odnosov je prevladoval na pogajanjih v obdobju pred referendumom?

Ne bi ravno rekla, da so prevladovali konfliktni odnosi. Šlo je za odnose sodelovanja, ki pa niso bili produktivni, za odnose s pomanjkanjem konstruktivnih rešitev, stališč, argumentov. Ni bilo skupnega interesa, vsak je vztrajal pri svojih interesih. Ministrstvo za gospodarstvo ni odigralo svoje vloge, ki bi jo moralo.

10. Na Ministrstvu za gospodarstvo pravijo, da niso bili resorno ministrstvo. Kako vi to komentirate?

Tako je. Prisotni sta bili 2 ministrstvi, ki pa nista sodelovali. Menim, da komunikacije med njima sploh ni bilo. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve pravi, da se njih to ne tiče in da je za zakon o trgovini pristojno ministrstvo za gospodarstvo. Kar pa ni res. Za vprašanja delovnega časa, delovno pravne zakonodaje bi moralo biti pristojno ministrstvo za delo. Problem je bil v tem, da ni bilo akterja, ki bi poenotil stališča na strani obeh ministrstev. Ministrstvi bi se morali dogovoriti, ne pa prelagati krivde drug na drugega. Ministrstvo za delo še sedaj čudno gleda na to zadevo, češ to se nas ne tiče, socialni partnerji se boste dogovorili, brez kančka interesa, da bi se vključilo v problematiko, ki je zelo pereča, in s svojimi stališči dodali kakšen pozitiven prispevek k rešitvi problema. Ministrstva za delo nihče ne sili, da mora sodelovati. Gre le za to, da se zadeve potrdijo in dobijo verifikacijo. Kje so razlogi za takšno stanje pa jaz ne bi vedela.

11. Se vam zdi, da obstoječa slovenska zakonodaja, ki vzpostavlja delovanje socialnega partnerstva, daje prednosti kateremu izmed socialnih partnerjev? Če da, kateremu?

Menim, da je zakonodaja na tem področju v redu. Problem pa je, da ni tradicije socialnega partnerstva kot na zahodu. Nekatera razmerja se šele sedaj, postopoma vzpostavljajo. To je verjetno botrovalo nekaterim kratkim stikom. Partnerji so v svojih stališčih nasprotni, kar je logično glede na to, da so predstavniki različnih interesov.

To, da je bila GZS, z obveznim članstvom, socialni partner, tukaj ne igra nobene vloge. Mi smo zastopali stališča in interese delodajalcev, ne pa neke ozke skupine. Kar je lahko še posebej problematično v pogojih prostovoljnega članstva, kjer je neka rešitev hitreje pisana na kožo tisti skupini, ki ima vpliv, moč. Ne glede na kritike glede obveznega članstva mislim, da le-to ni imelo popolnoma nobenega vpliva na socialni dialog. Se pa v bodoče zadeva lahko uredi drugače. Med posameznimi skupinami znotraj delodajalcev lahko pride do konfliktnih interesov. V parih letih se bo dalo videti katere interesne skupine znotraj delodajalcev bodo imele večji vpliv.

12. So imeli vsi interesi enako možnost sodelovanja pri oblikovanju skupnega predloga ureditve nedeljskega dela ali so prevladali interesi katerega od akterjev? Če da, katerega?

Možnosti so bile enake za vse. Dejstvo pa je, da v tistem obdobju, razmerja niso bila takšna, da bi lahko pripeljala do kompromisne rešitve, s katero bi bili zadovoljni vsi partnerji. Ni prevladala teža argumentov, ampak je šlo za splet nekaj okoliščin, ki so botrovale temu, da je bil izkoriščen referendum kot oblika sindikalnega boja.

13. Menite, da ste bili enakopraven partner v primerjavi z ostalima dvema socialnima partnerjema?
Da.

14. Ali sta vam ostala dva socialna partnerja priznavala vlogo enakopravnega partnerja?
Da.

15. Smatrate ostala dva socialna partnerja kot sebi enakopravna?
Da.

- 16. Menite, da je za urejanje razmerij med sindikati in delodajalci ustrezno le neokorporativno urejanje odnosov (socialni dialog, načela socialnega partnerstva, odnosi sodelovanja) ali dopuščate tudi druge tipe odnosov? Če da, katere?**

V nekaterih elementih, kjer je zadeva popolnoma ekonomskega značaja in nima direktnih posledic na drugo stran, menim, da dogovarjanje ni najprimernejše. Npr. vprašanja oz. področja, ki so sestavni del neke gospodarske strategije ali ko gre za neke temeljne usmeritve, bi bilo bolj smiselno izvesti. To so področja, ki jih nekdo mora sprejeti in izvajati. In tukaj mislim, da neko dogovarjanje, ali je to prav ali ne, ni smiselno. Tam kjer pa stvari imajo vpliv in posledice je socialno partnerstvo koristno. Seveda ob dejstvu, da se zadeve argumentirajo. Socialno partnerstvo se ne sme raztegovati in biti izgovor za to in ono. Tudi socialni partnerji se morajo zavedati osnovnih izhodišč. Npr. pozitivnega pristopa do tega, da se neka zadeva reši, kakšni so trendi, kaj je konkurenčnost... Izmed predlaganih rešitev je potrebno poiskati tisto, ki je najboljša. Pri nas pa se vse prevečkrat upošteva mišljenje: «zato ker si ti naredil to, bom jaz naredil to». To verjetno pride s časoma, ne da se čez noč uvede socialnega partnerstva. Treba bi bilo bolj propagirati osnovne vrednote socialnega partnerstva.

- 17. Se vam zdi, da vaše združenje razpolaga z zadostnimi viri za svoje delovanje?**

Da, saj imamo širok dostop do virov. Bi pa se dalo še kaj izboljšati. Npr. z dodatnimi izobraževanji, strokovnjaki iz EU oz. držav kjer je socialno partnerstvo na najvišjem nivoju, z izmenjavami izkušenj. Tu je morda zaslediti nek primanjkljaj, ki je posledica pomanjkanja časa, ljudi, saj se naše združenje ukvarja s številnimi področji.

- 18. Se vam zdi, da ste imeli, dovolj moči za vplivanje na oblikovanje skupnih odločitev glede spremembe 17. člena Zakona o trgovini, v primerjavi z drugima dvema socialnima partnerjema?**
Mislim da.

- 19. Kateri viri so vam dali v pogajanjih največ moči (materialni, informacijski, organizacijski, kadrovske)?**

Izhajali smo iz strokovnih stališč, analiz, trendov razvoja, ki smo jih pripravili sami. Skozi to obdobje smo preko anket pridobili ogromno izkušenj s strani podjetij, njihova razmišljanja o problematiki.

- 20. Ali sta ostala dva socialna partnerja razpolagala z viri, ki so bili vam nedostopni? Kateri viri so bili to?**

Po mojem mnenju ne. Razen to, da socialni partnerji – zlasti sindikati tesneje sodelujejo s svojimi asociacijami, evropskimi združenji. Prav tako se sindikati ukvarjajo samo s to problematiko, kar je bistveno lažje. So profesionalci, zaposleni le za to. Medtem, ko imamo mi še celo vrsto drugih problematik z drugih področij. Kar pomeni, da se v nekem trenutku ukvarjamo z neko zadevo, ki ni naša osnovna, edina dejavnost. V tem smislu smo vrženi v neko problematiko o kateri poskušamo zbrati čim več podatkov, pri čemer moramo informacije izbirati zelo selektivno, saj nimamo veliko časa.

- 21. Menite, da ste razpolagali z informacijami, ki jih drugi socialni partnerji niso imeli?**

Ne.

- 22. Se vam zdi, da je bila razlika v virih med socialnimi partnerji razlog za konfliktne odnose v času pogajanj?**

Ne.

- 23. Kako usklajeni ste bili predstavniki sindikatov v pogajanjih? Kakšna je bila vaša medsebojna koordinacija?**

Ves čas smo bili usklajeni. Naše sodelovanje je bilo ves čas zelo intenzivno.

- 24. Kateri akterji so še sodelovali pri pogajanjih oz. s kom bi se še izplačalo narediti intervju?**

Kovač – ZDS pri GZS; Lavrač, Kaluža, Bartolj – SDTS; Jamnik Tinka – STS.